

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ**

**Institut mezioborových studií Brno**

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**Brno 2005**

**Ivo Kratochvíl**

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ**

**Institut mezioborových studií Brno**

Životní postoje a hodnotové vzory současných  
romských adolescentů

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

Vedoucí práce :  
PhDr. Dana Knotová, PhD.

Vypracoval :  
Ivo Kratochvíl

Svatoslav 2005

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Životní postoje a hodnotové vzory romských adolescentů“ vypracoval samostatně s použitím uvedených informačních zdrojů.

Ivo Kratochvíl

## **Poděkování**

Děkuji paní PhDr. Daně Knotové, PhD. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Svatoslav 7. dubna 2005

Ivo Kratochvíl

## A N O T A C E

**Kratochvíl, Ivo:** Životní postoje a hodnotové vzory současných romských adolescentů. (bakalářská práce). Univerzita Tomáše Bati Zlín, IMS Brno: 2005. 62 s.

**Romové, historie, demografie, tradice, rodina, vzdělávání, dítě, adolescent, Romové ve městě Třebíč**

Důležitou kapitolu mé bakalářské práce tvoří nástin historie Romů a postavení jednotlivých členů romské rodiny. Hlavním cílem práce je ukázat na vnímání reality romskými adolescenty ve městě Třebíč, zmapovat jejich životní postoje a hodnotový systém.

## ANNOTATION

**Kratochvíl, Ivo:** The Life and Value Models of Contemporary Romany Adolescents. (The Bachelor Work) . The Univesity of Tomáš Baťa Zlín, IMS Brno: 2005. 62 pp.

**Romanies, history, demography, traditions, family, education, child, adolescent, Romanies in the town of Třebíč**

The survey of history of Romanies and the position of different members of a Romany family are an important chapter of my bachelor work. The main aim of my work is to show the perception of reality by Romany adolescents in the town of Třebíč, to chart the attitudes towards their life and their value system.

# **OBSAH**

|                                                                 |           |
|-----------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ÚVOD</b>                                                     | <b>1</b>  |
| <br>                                                            |           |
| <b>1. Kdo jsou Romové</b>                                       | <b>4</b>  |
| 1. 1 Osudy a postavení Romů v historickém kontextu              | 6         |
| 1. 2 K demografickým aspektům romského etnika v České republice | 14        |
| <br>                                                            |           |
| <b>2. Romské rodiny</b>                                         | <b>15</b> |
| 2. 1 Tradiční rodina – postavení jejich členů                   | 15        |
| 2. 2 Právní ochrana rodiny v České republice                    | 21        |
| 2. 3 Romské rodiny dnešních dnů                                 | 24        |
| 2. 4 Role ženy, muže, dítěte v romské rodině                    | 26        |
| <br>                                                            |           |
| <b>3. Vzdělávací systém a Romové</b>                            | <b>30</b> |
| 3. 1 Specifika vzdělávání romských dětí                         | 30        |
| 3. 2 Možnosti vzdělávání romského adolescenta                   | 33        |
| 3. 3 Faktory ohrožující romskou mládež                          | 36        |
| <br>                                                            |           |
| <b>4. Romové žijící ve městě Třebíč</b>                         | <b>38</b> |
| 4. 1 Názory dvou místních Romů                                  | 38        |
| 4. 2 Postoje zástupců z řad majority                            | 41        |
| 4. 3 Vnímání reality očima romských adolescentů                 | 44        |
| 4. 4 Transkripce rozhovorů                                      | 45        |
| 4. 5 Analýza a interpretace získaných dat                       | 53        |
| <br>                                                            |           |
| <b>Závěr</b>                                                    | <b>58</b> |
| <b>Resumé</b>                                                   | <b>60</b> |
| <b>Informační zdroje</b>                                        | <b>61</b> |

## Ú V O D

Tak jako většina moderních společností setkává se i společnost česká s problematikou integrace minoritních skupin. Ve 21. století dochází ke zvýšenému přílivu uprchlíků i do střední Evropy. Jsou v mnohém považováni za jedince, vnášející neklid do již zaběhnutých stereotypů, jsou vnímáni jako využitelná pracovní síla, vytvářející produkty pro ekonomiku daného státu a obohacující jeho daňový systém, a to za předpokladu, že je dotyčný imigrant zaměstnán. V neposlední řadě však každé takové etnikum vstupující na území nového státu může přinést poznání jeho svébytné kultury, obohatit tu původní.

Na mnohých současných českých školách jsou žáci a studenti seznamováni v hodinách občanské výchovy s prvky výchovy multikulturní, která si klade za cíl lépe poznat kulturu a specifika odlišných etnik, žijících na území České republiky a učí toleranci a pozitivního vnímání jiných minorit. Sami žáci a studenti přinášejí poznatky z vlastního setkávání se s vietnamskými spolužáky, jejichž rodiče zde prodávají textilní zboží v tržnicích. Zde jsou obvykle k této skupině tolerantní, vnímají ji jako skupinu, která usilovně pracuje, aby mohla nechat své děti vystudovat, jelikož v České republice většinou hodlá zůstat natrvalo a mnohdy vypomáhá svým původním rodinám, jež zůstaly a žijí chudě ve Vietnamu .

Postoje české veřejnosti nejsou však ke všem minoritám stejné. Česká společnost vykazuje jisté známky xenofobního chování, které pramení z negativních zkušeností s imigranty ze zemí bývalé Jugoslávie či některých postsovětských republik. Tyto zkušenosti jsou české veřejnosti zprostředkovávány médii a ukazují na sociálně patologické jevy, jichž se představitelé některých příchozích skupin dopouštějí (práce na černo, obchod s bílým masem, prodej drog, vydírání apod.).

Chceme-li hodnotit postoje české společnosti vůči menšinám, nesmíme opomenout menšinu romskou, která pobývá na českém území více než šest století. Mohla by tedy být právem považována za nedílnou součást českého národa. Mohla, ale realita na pozadí vývoje postavení tohoto etnika tomuto nenásvědčuje. Mnozí hovoří o neochotě Romů se přizpůsobit, přijmout

normy většinové společnosti, jiní se Romů zastávají a zmiňují jejich ztíženou životní situaci po roce 1989, kdy není samozřejmostí najít si zaměstnání či levné bydlení ani pro bílé gádže, natož pro tmavé Romy. Postavení Romů je řadí k sociálně znevýhodněným skupinám, neexistuje zde prakticky střední vrstva.

Sami Romové se obávají a nejsou spokojeni s migrací Romů ze slovenských osad, kteří do Čech přicházejí za vidinou lepšího života, ale jelikož nejsou schopni žít v podmínkách civilizované společnosti, vnášejí mezi usedlé Romy konflikty, které pak vrhají negativní světlo na celou romskou menšinu.

V České republice žije podle neoficiálních odhadů asi 250 tisíc Romů, převážná většina pochází ze Slovenska. Jsou mezi nimi rodiny, které se bez problémů integrovaly nebo dokonce asimilovaly, vychovaly a vychovávají své děti, naučily je správným životním postojům, ať už ke škole, práci, životu...

Na druhé straně společensko-ekonomické klima po roce 1989 přineslo mezi mnohé Romy narušení jejich hodnotového systému, rozbourání tradic a vneslo celou řadu negativních jevů, dříve nepřipustných (rozvody, odkládání dětí do ústavů, prostituci, užívání drog). Romové si svůj společenský neúspěch odůvodnili jako neochotu ze strany většinové společnosti akceptovat romská specifika, velký podíl má údajně i xenofobní a rasově-diskriminační přístup české společnosti vůči nim.

Protože se domnívám, že postavení Romů v České republice závisí především od jejich ochoty splynout s většinovou společností, od míry dodržování romských tradic a zachovávání úcty k rodičům a prarodičům, postoji ke vzdělávání romských dětí, ochotě najít si práci a solidně bydlet, vždy za předpokladu nabídky ze strany majority, hodlám se postavením romské minority - romské rodiny - zabývat ve své bakalářské práci. Problematika Romů mě zajímá, sám mám mezi Romy některé známé, vím tedy, jak oni vnímají společenský zvrát po roce 1989 a jaké názory na postavení svých rodin zastávají.

A protože se říká, že každý národ má svou budoucnost ve svých dětech, zmapuji postavení dítěte v romské rodině, jeho vývoj přes období pubescence v adolescenta, který opouští lavice základní školy a s určitými

postoji a názory, danými jednak rodinnou výchovou a dále pak vzdělávacím systémem nastupuje svou životní dráhu. Ať jako student odborné školy či učiliště, nebo jako velmi mladý rodič, kterého čeká život na sociálních dávkách a který nemá jiný životní cíl než mít 5 – 6 dětí a nemuset chodit do práce jako gádžo.

Ve své práci vycházím z nástinu historie romského národa, objasňuji specifika, kulturní a etnické odlišnosti romských rodin, postavení jejich členů a poukazuji na hodnoty, kterým samotní Romové přikládají velký význam i ty které naopak neuznávají. Vycházím z předpokladu, že k utváření životních postojů dochází u mladého jedince mezi 15 – 16. rokem, proto zaměřuji svou pozornost na tuto věkovou kategorii.

K demonstraci životních postojů a hodnotových vzorů dnešních mladých romských chlapců a dívek využívám rozhovorů s některými z nich. Všichni žijí v západomoravském městě Třebíč (40 tisíc obyvatel) a představují zástupce čtvrté generace původních středoslovenských Romů.

Cílem mé bakalářské práce je sledovat úroveň životních postojů a hodnotového systému i představy o vlastní budoucnosti a osobních cílech u několika zástupců romských adolescentů, žijících ve městě Třebíč.

Předpokládám, že na úrovni bývalého okresního města na jihozápadní Moravě se výrazné problémy v soužití Romů s majoritou nevyskytnou.

Dále předpokládám, že hodnotový systém mladých romských chlapců a dívek bude utvářen v závislosti na sociokulturní úrovni jejich rodin a výchovném stylu v těchto rodinách, rovněž tak na způsobu trávení volného času. Bude také ovlivněn názory a postoji trebičských obyvatel k místním Romům.

# 1. Kdo jsou Romové

Samotní Romové zaujímají v rámci etnické skladby světa specifické místo. Žijí na pěti kontinentech v celkovém počtu deseti až patnácti milionů a majoritní společnosti pro ně mají charakteristická označení. Většina vychází z původního „*Athinganoi*“ – u nás dříve užívané Cikán, na Slovensku Cigán, v Německu Zigeuner – eventuálně ze starošpanělského Egypčianos, později Gitanos či Gypsies. Sami Romové se nazývají *Roma* – Romové, vycházejí z označení Roma jako muže.

Romské etnikum je charakterizováno některými specifiky, nad nimiž se zde pozastavím :

- Antropologická specifika

Tato jsou podmíněna biologicky a odlišují Romy od ostatních europoidních národů, mezi něž patří také Češi a Slováci. Romové se odlišují tmavou pigmentací očí a vlasů, žlutohnědou barvou pleti a byly vyzorovány i některé odlišnosti morfologické (tvar hlavy, ruky, tělesná konstituce) a fyziologické (krevní skupiny).

- Etnická specifika

Jedná se o během vývoje vytvořený soubor pravidel skupinového soužití, dodržování vnitřních norem, zákonů a hodnotového systému, který formuje tradiční způsob života a kulturu Romů. Důležitým charakteristikou je zde romský jazyk – *romaňi čhib*, patřící mezi jazyky indoevropské. Jazykovědné studie dokázaly, že tento , donedávna nespisovný, jazyk má svůj původ v Indii, odkud Romové putovali do evropských zemí. Např. české „člověk“ = romské „*manuš*“ = hindské „manuš“. Mimo to byla romština postupně obohacena o výrazy starořecké či arménské a postupně užívána v několika dialekttech (východoslovenský, maďarský, olšských Romů...).

V současnosti se v romských rodinách, které žijí na našem území užívá romština spíše okrajově, odborníci hovoří o tzv. bilingvistu, kdy se v rodině vytváří charakteristický etnolect, vykazující prvky českoslovenštiny a romštiny současně.

▪ Demografická specifika

V Evropě dnes žije asi 8 milionů Romů, přibližné odhady Rady Evropy v roce 1993 pro Českou republiku činily 250 – 300 tisíc osob, pro Slovenskou pak 480 – 520 tisíc Romů. V českých zemích docházelo ke statistickému podchycení „Cikánů“ od roku 1918, počty Romů byly přesně mapovány pomocí „evidence cikánského obyvatelstva“ až do roku 1989, kdy zde žilo 145 711 Romů.<sup>1</sup>

V roce 1991 se k romské národnosti oficiálně přihlásilo 32 093 osob, v roce 2001 pouze 11 716 občanů (ČSSÚ Praha, 2001). Přesto je známo na základě dřívějších statisticko-demografických šetření rozmístění Romů i jejich historický původ u nás.

Čeští Romové se vnímají jako svébytný národ, který je typický určitými odlišnými znaky, ovšem místem jeho domova je Česká republika – nehledě na intenzitu ztotožnění se s jejími normami.

---

<sup>1</sup> Davidová E. Romano Drom – Cesty Romů 1945-1990. 1995. str. 15-20

## 1. 1 Osudy a postavení Romů v historickém kontextu

Koncem 18. století bylo na základě jazykového srovnávacího studia prokázáno, že původní vlastí Romů byla Indie, místo, kde se utvářela jedna z nejstarších známých vyspělých civilizací. Odchod Romů, kteří patřili k nejnižší kastě v tehdejší společnosti, probíhal pravděpodobně od 3. – 10. století v několika migračních vlnách.

Romové putovali přes Malou Asii, Egypt, Španělsko do Evropy, kde byla poprvé jejich přítomnost zaznamenána v historických pramenech ve 12. století. Mluví se zde o lidech zvaných *Atsínganoi*, kteří jsou odlišní a živí se věštěním či hudbou.

Ve 14. století jsou poprvé zaznamenáni v Uhrách a v čele romských skupin stojí vždy vůdce - vajda - *čhibalo*. Posléze se dostávají do českých zemí a okolím jsou vnímáni jako nevítaní hosté, kteří se živí krádežemi, věštbami nebo polním pychem. Jejich mistrné umění kovářské, kotlářské či košíkářské bylo většinou přehlíženo.

Počínaje 15. stoletím byl osud romských kočovníků velmi ztížený, jelikož mezi obyvatelstvem docházelo k šíření nepodložených zvěstí o paličství a špehování ve prospěch Turků. Romové u domácího obyvatelstva budili nedůvěru nejen svým odlišným zjevem ale i způsobem života. A protože se natrvalo usadit nemohli, byli pronásledováni vrchnostenskými či panovnickými nařízeními, mohli být vyháněni z měst, popravováni, v „lepší“ případě byli potrestáni uřezáním uší. Tak tomu bylo do konce 17. století. A tehdy byly položeny základy hluboké nedůvěry mezi vládoucí společností a romskou menšinou, tehdy se začaly utvářet silné rodové svazky, které měly zaručit soběstačnost a fungování této skupiny.<sup>2</sup>

Teprve osvícená panovnice Marie Terezie (1740-1780) si uvědomila, že perzekuce kočujících Romů jejich situaci nevyřeší. Začala realizovat program usazování a asimilace romských rodin, místo pojmenování Cikán mělo být užíváno *Uj Magyarok* – Novomaďar, dospělí se měli věnovat řemeslu a sedmi až dvanáctileté děti měly být vychovávány v neromských

---

<sup>2</sup> Horváthová J. Základní informace o dějinách a kultuře Romů. 1998. str. 4-10

rodinách. Pozitivní dopad mělo toto období na moravské Romy, kteří se na dlouhou dobu usadili a živili se řemeslnou činností v nově vzniklých romských osadách (Bohusoudov, Oslavany). Znamé jsou také Svatobořice u Kyjova a rod Holomků, který vedle dalších rodů, jako byli Danielové, Malíkové, Hérákovi či Ištvánovi, ochotně nastoupil cestu k integraci a později i vzdělávání romského etnika. V Čechách probíhal proces usazování pomaleji, ještě počátkem 19. století tu kočovaly se svými vozy rody Růžičků, Vrbových a Serynků, které však problémy s úřady neměly.<sup>3</sup>

Na rozdíl od většiny kočovných a potulných Cikánů, kteří putovali od vesnice k vesnici a stávali se příčinou obav většinového obyvatelstva, ať už z důvodu páchaných krádeží, neochoty pracovat a výskytu nakažlivých chorob kvůli mizivé hygieně. Tyto a jiné apely byly vzneseny k prvorepublikové vládě a ta se začala nebezpečím tzv. „cikánského zlořádu“ zabývat. V té době byla otázka evidence a usazení Romů řešena také ve Francii a Bavorsku. U nás následně nabyl platnosti zákon č. 117/1927 o potulných cikánech, který dopadl na všechny Romy. Kočovní, starší 14 let, se měli prokazovat cikánskými legitimacemi s otisky svých palců, vůdcové skupin dostávali souhlas k pobytu v daném místě do kočovnických listů, do velkých měst a lázní kočovní Romové vůbec nesměli.<sup>4</sup>

Od 2. poloviny 30. let se do českých zemí přesunulo velké množství Romů z hitlerovského Německa a Rakouska, což opět vyostřilo vztahy ve společnosti. Skutečná zkáza pro evropské Romy teprve měla přijít. Dne 15. března 1939 došlo k okupaci, byl vytvořen Protektorát Čech a Moravy a došlo k oddělení Slovenského státu. Občané neárijského původu byly zbaveny základních práv a svobod, veškeré právní ochrany. Toto se vedle Židů týkalo i Romů, které hodlalo hitlerovské Německo zlikvidovat. Aby mohli být podchyceni všichni Romové, nařídilo protektorátní ministerstvo vnitřní předpisem z 30. 11. 1939, aby se Romové do dvou měsíců trvale usadili a zanechali kočování. Ti, kteří neuposlechnou, budou zařazeni do

---

<sup>3</sup> Horváthová J. Základní informace o dějinách a kultuře Romů. 1998. str. 22-23

<sup>4</sup> Nečas C. Romové v České republice včera a dnes. 1999. str. 59-60

kárných pracovních táborů (Lety u Písku , Hodonín u Kunštátu). Tábory byly otevřeny v roce 1940 pro muže starší 18 let a počínaje rokem 1942 se staly místy , kde byl zahájen holocaust českých a moravských Romů. Rokem 1942 byly zahájeny hromadné transporty Romů do koncentračního tábora Auschwitz-Birkenau. Celkem bylo do roku 1944 z protektorátu deportováno 4 495 Romů, z toho 2 195 mužů a chlapců a 2 340 žen a dívek. Jako celek se transportovaní vyznačovali vysokým zastoupením dětí (40,6%) a nízkým počtem starých lidí (0,4%). <sup>5</sup>

Osvětimský cikánský tábor si vybral krutou daň. Z původních 6 500 protektorátních Romů zůstala naživu menšina, po osvobození se zpět do vlasti vrátilo 583 bývalých vězňů, kteří přežili útrapy let 1938-1945, let romského holocaustu. <sup>6</sup>

Konec války se stal tolik očekávaným , radostným okamžikem pro celou českou společnost, která jakoby vzala přeživších 1 000 autochtonních Romů na milost. Mezi lidmi panovala soudržnost a ochota pomáhat potřebným. Čeští a moravští Romové a zbytky německých Romů - Sintů, kteří se vraceli do původních obydlí , nacházeli tato vybrakovaná nebo osídlená někým jiným. Museli tedy jít a hledat nová útočiště, najít si zdroj obživy a znovu se postupně integrovat do válkou zničené země.

Protože ve Slovenském státě byli oběti na romských životech prakticky zanedbatelné (řádově ve stech osob), očekávala velká část Romů, žijících v ubohých osadách konce války, svůj odchod do Čech a na Moravu. Nehledě na působení zjednaných náborářů, kteří na Slovensko zajížděli a agitovali nové pracovní síly na obnovu zničených průmyslových aglomerací (Ostravsko, Mostecko, Kladno, Ústí nad Labem). Během následujících 40 let odešla za prací a lepším životem velká část slovenských Romů mladší a střední generace, v osadách zůstali staří, nemocní a osamocené ženy s dětmi, které čekaly na výdělky mužů.

Rokem 1948 se Romové stávají díky ústavě „de iure“ rovnoprávnými členy společnosti, stále však platí zákon o potulných cikánech, což znamená trvalé usazení se a potlačení specifík romského způsobu života.

---

<sup>5</sup> Nečas C. Romové v České republice včera a dnes. 1999. str. 75-81

<sup>6</sup> tamtéž. str. 83

Následně přichází státem řízená asimilace a zákon č. 74 z roku 1958 o trvalém usídlení kočujících osob, který silně dolehl na skupinu olašských Romů, jež neuměla žít jinak než na cestách a která byla násilně usazena přímo na místech, kde byla odmontována kola jejich vozů při policejních razíích v roce 1959. Romové neměli používat romský jazyk, měli přejímat stereotypy většinové společnosti. Ve skutečnosti došlo k odvrácení se od původních tradičních romských hodnot a převzetí negativních jevů od gádžů, obzvláště ve velkých průmyslových centrech.

Počátkem dubna 1958 proběhl z rozhodnutí ÚV KSČ soupis kočovných a polokočovných osob, a to pomocí otisků prstů, osobní údaje evidovaných byly vpisovány do matrik a občanských průkazů. Dle soupisu se v českých zemích nacházelo 19 200 z celkových 46 500 dříve kočujících osob starších 15 let.

Zvýšena byla také zdravotnická osvěta a prováděno nařízené očkování proti TBC mezi cikánským obyvatelstvem.<sup>7</sup>

Ministerstvo školství ČSSR zaměřilo svou pozornost na odstraňování romské ngramotnosti – na Slovensku byly vystavěny osadní školičky, spojené se školními družinami a jídelnami pro tehdy 12 000 zanedbaných dětí z osad, dospělí měli docházet do vzdělávacích kurzů. V Čechách se Romové zařadili odpovídajícím způsobem, učili se žít a bydlet nově, posílat děti do škol, pracovat. Protože vládní představitelé nespatovali u slovenských Romů nijak výrazná zlepšení v oblasti odstranění cikánské ngramotnosti, rozhodli se označit za viníka nevyhovující prostředí romských osad na Slovensku a počínaje rokem 1965 zahájit jejich likvidaci nehledě na neochotu místních obyvatel osady opustit.

Měl být proveden organizovaný rozptyl do českých a moravských krajů, což ovšem znamenalo násilnou asimilaci a porušování základních práv a svobod. Přesun byl přísně organizován – z východoslovenského kraje do severomoravského a východočeského, z kraje západoslovenského do střeočeského a jihočeského a z kraje středoslovenského do kraje

---

<sup>7</sup> Haišman T. Cikáni-Romové v posledních 43 letech: Hledali jen oni sami sebe ? in Český lid 1989, 76, č.1. str. 33-39

jihomoravského. Do roku 1970 mělo být na Slovensku zlikvidováno 611 osad z 1 027, což znamenalo zajistit ubytování pro 52 000 Romů.

Na základě pozdějších zjištění nebyl organizovaný rozptyl zaostalých slovenských Romů právě tím nejlepším řešením. Romové vykořenění ze svých původních osad, kde se vše odehrávalo pod vedením *vajdy*, zůstali najednou osamoceni, a to i přesto, že na nově vznikajících sídlištích přicházeli do kontaktu s jinými Romy. Původní rodová komunita, která byla zárukou morálního řádu jejich členů, zanikla a byla nahrazena anonymními sídlišti, kde se vedle sebe ocitli Romové jiných přesvědčení, mimo jiné týkajících se tolik důležité otázky „rituální čistoty“ (čistý Rom x nečistý Rom), což souvisí s konzumací ohříváných jídel a pořádku v obydlí atd. Dalo by se tedy říci, že v této době byly položeny základy morální devastace Romů, která s sebou přinesla sociálně-patologické jevy, tolik příznačné pro romské sídliště Chánov u Mostu, košické sídliště Luník IX. nebo sídliště Dužavská cesta v Rimavské Sobotě (SR).

Existuje i pozitivní událost, k níž v tomto období došlo. V rámci Národní fronty založili představitelé romské inteligence první politický subjekt Romů v českých zemích – Svaz Cikánů – Romů (1968-1973).

Od počátku 70. let byla státem řízená asimilace nahrazena koncepcí společenské integrace Romů cestou materiálních a sociálních výhod, které však Romy demotivovaly. Státní politika měla být zaměřena na sbližování a poznávání romské kultury, vznikala pěvecká a taneční sdružení, byli školeni kurátoři pro práci s romským obyvatelstvem, probíhalo vzdělávání romských dětí v základních či zvláštních školách. Stinnou stránkou politiky 70. let zůstává dodnes nedostatečně objasněná otázka uskutečněných sterilizací romských žen za cenu finančního zvýhodnění, s cílem zabránit menšinové etnické skupině v překotném rození dětí.<sup>8</sup>

---

<sup>8</sup> Haišman T. Politika organizovaného rozptylu in Romové v České republice (1945-1998). 1999. str. 175-181

Pro úplnost k 1. 12. 1980 bylo při sčítání lidu, domů a bytů v ČSSR zjištěno 288 440 Romů. Na území České republiky jich žilo 88 857.<sup>9</sup>

Koncepce společenské integrace byla pro Romy ve větší míře úspěšná, oficiálně však bylo toto etnikum jako svébytná etnická skupina uznána teprve po roce 1989. S příchodem „sametové revoluce“ očekávali Romové řadu pozitivních změn, což také brzy zaznamenali. V roce 1990 bylo do Federálního shromáždění a obou národních rad zvoleno 10 romských poslanců, kteří byli odhodláni hájit zájmy svých voličů. Došlo k založení politické strany - Romská občanská iniciativa – ROI a politicko-společenských organizací - Matice romská – romské křesťanské sdružení, Nadace Dženo na obnovu a rozvoj tradičních romských hodnot, Společenství Romů na Moravě, Muzeum romské kultury v Brně. Začínají vycházet romská periodika (Romano Hangos, Romano Kurko, Kereka, Amaro Gendalos), kde jsou články předkládány vždy v českém a romském jazyce. Romové pronikají také do rozhlasového a televizního vysílání jako redaktori ( O. Giňa, I. Kováčová, J. Balážová..) a dokazují národu, že dovedou...

Problematika kultury a tradičních hodnot Romů se stává středem zájmů vysokoškolských pedagogů, v roce 1991 je na katedře Blízkého východu, Indie a Afriky FF UK Praha otevřeno pětileté studium romistiky, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem postupně včleňuje Centrum romistiky do rámce ústecké pedagogické fakulty, při pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci funguje informační centrum a je vydávána celá řada publikací věnovaných romské tematice.<sup>10</sup>

Přestože po druhé světové válce doznala romská menšina na území československého státu obrovského sociálního vzestupu a věřila v další zlepšování životních podmínek a svého společenského postavení, rok 1989 a období následující znamenaly pro Romy spíše propad ke dnu společnosti. Na vině byla celá řada aspektů : nízká kvalifikovanost, nejistá pracovní morálka a častá fluktuace, objevující se nezaměstnanost i neochota

---

<sup>9</sup> Nečas, C. Historický kalendář. 1997. str. 92

<sup>10</sup> Nečas, C. Romové v České republice. 1999. str. 108-109

některých soukromých zaměstnavatelů Romy přijmout. Výsledná míra romské nezaměstnanosti je velmi vysoká : v oblasti Ostravska činí až 70%, na Mostecku 90%. Rodiny řeší svou sociální situaci pobíráním sociálních dávek a velkým počtem dětí, romské ženy – matky do zaměstnání prakticky nenastupují a stávají se tímto způsobem živitelkami rodin, neboť partneři práci nemají.

Právě extrémní nezaměstnanost vede k demoralizaci tohoto etnika, posiluje jeho sklony k parazitnímu způsobu života a páchání sociálně patologických jevů a asociálnímu či antisociálnímu chování, především je to prostituce, distribuce a užívání drog, kapesní krádeže nebo loupežná přepadení.

Romské děti často vyrůstají v sociokulturně znevýhodněném prostředí. Rodiče chápou vzdělání jako věc nedůležitou, dětem nechávají poměrně dost volnosti a tyto při nástupu do základních škol kvůli nepřipravenosti neuspívají a končí často ve školách zvláštních, což jim následně znesnadňuje pozdější uplatnění se na trhu práce.

Po roce 1989 se Romové ocitli v restituovaných činžovních domech, kdy majitelé domů přišli se zvýšením nájemného, aby se nepohodlných nájemníků zbavili. Pokud se romské rodiny nepřizpůsobily, končily často na ulici. Většina se jich postupně usídlila v sociálních bytech, které spravují města a střídavě požadované nájemné platí nebo ne. Byty jsou III. a IV. kategorie a rodiny zde žijí ve velmi špatných hygienických podmínkách.

S tím souvisí do určité míry úroveň zdravotního stavu romského etnika, která je ovlivněna celkově špatnou životosprávou, infekčními nemocemi, neochotou dodržovat zásady správné péče o děti a absolvovat preventivní prohlídky, zvýšenou konzumací alkoholu a kouřením (často začínají děti od šesti let).

S uvolněním společensko-politického klimatu se na českou scénu dostávají tiše tolerovaná extremistická hnutí, která vyznávají fašistickou ideologii a hovoří o nadřazenosti bílé rasy. Za objekty své nenávisti označují právě Romy a tak jsme najednou svědky rasisticky motivovaných slovních či fyzických útoků na Romy, které několikrát končí smrtí vyhlédnuté oběti. Zákony v těchto případech nefungují tak, jak by měly. Romové vědí o

xenofobním postoji gádžů, bojí se rasisticky naladěných skinheads a setkávají se s rasovou diskriminací ze strany úřadů.

Romské etnikum, stojící na počátku 21. století s ohledem na společenské klima, citlivě vnímá změnu svého postavení během posledních desetiletí. Vedle integrovaných či asimilovaných romských rodin, které si své místo v české společnosti našly, zůstává většina Romů dezintegrovaná na okraji společnosti a očekává pomoc majority. Nakolik však bude účelná, je otázkou budoucnosti...

## 1. 2 K demografickým aspektům romského etnika v České republice

Pro úplnost bych zde uvedl některá data, jak byla prezentována v kapitole „Souhrnné závěry“ autorů : Frištenské H., Haišmana T. a Víška P. v knize Romové v České republice (1945 – 1998) :

V roce 1991 se při sčítání lidu k romské národnosti přihlásilo oficiálně 32 093 osob, přičemž podle odborného odhadu žije v ČR 200 tisíc osob, které jsou považovány nebo samy sebe považují za osoby příslušející k romskému etniku. Tyto se však vyhlásily za Čechy, Maďary a Slováky.

Česká populace stárne jako většina evropských, u romské minority lze naopak hovořit o tzv. progresivním typu věkové struktury = vysoký podíl dětí (do 14 let) a nízký podíl starých osob (nad 60 let). V roce 1991 dosahoval věkový medián romského obyvatelstva 20 let, u úhrnu obyvatelstva pak činil 35,4 let.

Vdané romské ženy s dětmi měly na konci reprodukčního období (45-49 let) v průměru 5 dětí oproti úhrnu v ČR 2,17 dětí. Průměrný počet závislých dětí na romskou rodinu činil v roce 1980 2,9 , v roce 1991 2,4 dětí, u úhrnu obyvatelstva 1,7 dětí.

Romské rodiny, které dosáhly lepší životní úrovně a jejichž rodiče měli vyšší stupeň vzdělání, tudíž i zaměstnání, však vykazují nižší počet dětí.

Stále však romská menšina hodnotami věkových charakteristik, realizované plodnosti romských žen a počtu závislých dětí v rodině vykazuje znaky populací v rozvojových zemích. Další demografická šetření by mohla pomoci k řešení problémů a cílené sociální práci s romskými klienty. Bohužel se stávající romské reprezentaci nepodařilo na Romy zapůsobit tak, aby se při následujícím sčítání lidu svobodně deklarovali ke svému národu, hrdě a bez obav. <sup>11</sup>

V roce 2001 se k romské národnosti přihlásilo pouze 11 716 občanů ! (ČSSÚ Praha). Vypovídá tento fakt o něčem ?

---

<sup>11</sup> Frištenská H. et al. Souhrnné závěry in Romové v České republice (1945 - 1998). 1999. str. 473-475

## 2. Romské rodiny

### 2.1 Tradiční rodina – postavení jejích členů

V České republice žije několik skupin Romů, které se dále dělí do podskupin a rodů, přičemž si jednotlivé skupiny zachovávají svá specifika a navzájem se neprolínají.

Nejpočetnější skupinou jsou Romové slovenští – *servike Roma*. Tvoří asi 65-80% a dále se dělí na tzv. Vichodňara (z východního Slovenska) a Zapadňara. Další významnou skupinou jsou Romové olašští – 10% tzv. *vlachike Roma*, kteří pocházejí ze skupiny *kalderašů* – výrobců kotlů nebo *lováriů* – koňských handlířů a vždy byli Romy nadřazenými nad ostatními, jež nazývali hanlivě Rumungry. Dodnes je komunita olašských Romů uzavřena proti neromům i ostatním skupinám Romů a dodržuje původní zvyky a tradice Olachů. Zbývající procenta v zastoupení Romů u nás vyplňují maďarští Romové, němečtí Sintové a potomci původních českých Romů, přeživších válečný holocaust. Zástupci těchto skupin dodnes dodržují ve větší či menší míře kulturní tradice svých předků a nemají výrazný zájem na slučování se členy jiné skupiny, nelze tedy hovořit o jedné Romech, kteří žijí v Čechách a na Moravě.<sup>12</sup>

***Jekh daj, jekh dad, but čhave – oda le romengeri zor.***

Jedna matka, jeden otec a mnoho dětí – v tom je síla Romů.

Rodina jako základní funkční jednotka každého státu plní důležité funkce, které od ní společnost očekává – ekonomicko-zabezpečovací, biologicko-reprodukční, kulturně-výchovnou a v neposlední řadě má být místem odpočinku a kvalitním zázemím pro její členy. Rodina si klade za cíl zabezpečit kulturní kontinuitu společnosti, být místem, kde si členové z generace na generaci předávají, na úrovni rovnocenných vztahů, jazyk předků, kulturní symboly, hodnotové vzory, učí nastupující generaci správným životním postojům.

Na pozadí společenského vývoje doznala řadu změn rodina česká i romská. U rodiny romské jsou znaky, které charakterizovaly

---

<sup>12</sup> Horváthová J. Základní informace o dějinách a kultuře Romů. 1998. str. 41

a vymezovaly postavení jednotlivých členů velmi specifické a jako doklad odlišnosti od rodiny české obohacující. Pokusím se zde v krátkosti charakterizovat tradiční romskou rodinu – velkorodinu, přičemž budu vycházet z poznatků etnografky dr. Evy Davidové, která se zabývala výzkumem trebišovských Romů v 50. letech 20. století.

V roce 1957 tvořilo trebišovskou osadu 78 domků, v nichž žilo 700 Romů. Na jeden domek tehdy připadalo 9-10 Romů, kteří se tísnili v jedné místnosti o velikosti 2x3 metry. Nečistota a nemoci převládaly nad hygienou, teprve v roce 1957 byl do osady zaveden elektrický proud, většinou do lepších domků, které se snaží vyhlížet čistěji a ukazovat tak na lepší postavení svých majitelů.

Jak dále uvádí Davidová, pospolitost života v této osadě byla velmi intenzivní:

*„...od jara až do podzimu tráví romští muži, ženy a děti většinu dne venku na volném vzduchu....Za dobrého počasí ženy sedí před domky, kojí děti, hovoří nebo se hádají, muži obvykle odděleně leží nebo sedí v hloučcích, hrají karty nebo pijí, děti křičí nebo se honí po osadě. Pro trebišovské Romky je typické, že po celé toto období vaří venku na kamínkách, a potom se tam i jí...Za pěkného počasí je trebišovská osada plná mužů, žen, mládeže, dětí, plná ruchu a křiku. Jakmile se však počasí zhorší a začne vytrvale pršet nebo dokonce přijde bouřka, v okamžiku je osada vyprázdňená a tichá a většina jejich obyvatel ulehne. Musí jim ovšem svítit v domku malé světlo, aby je ochránilo před nebezpečím – zlými duchy...“<sup>13</sup>*

Rodinu trebišovských Romů tvořilo několik manželských dvojic, které spolu byly pokrevně příbuzné, bydlely společně a společně se i stravovaly. Rodina vykazovala znaky patriarchálního rázu a pouto rodové stálo nad poutem rodinným. Jedinec byl podřízen „rodu“ – *fajtě* a musel respektovat pravidla a rodové tradice, jinak mohl být z rodu vyloučen.

V rodině měl výsadní postavení muž, zajišťoval prostředky k obživě rodiny a mohl ženu bít nebo jí být dokonce nevěrný. Během dne obvykle

---

<sup>13</sup> Davidová E. Cesty Romů – Romano Drom 1945-1990. 1995. str. 68 - 103

muž obcházel okolní sedláky, aby si sehnal práci, pokud provozoval řemeslo, prodával své výrobky (koše, košťata, kotle) a byl-li hudebník chodil hrát na různé příležitosti gádžům. Rodina takového muže se měla většinou nejlépe.

Každá nevěsta – novomanželka se učila nejprve hospodařit u své tchyně, která zpočátku mladým manželům pomáhala, syn jí ovšem odevzdával vydělané peníze na vedení domácnosti. Mladá rodina se osamostatnila většinou při druhém či třetím dítěti, kdy snaše vedení domácnosti a péče o děti nečinilo potíže. Její postavení v očích manžela však zůstávalo nadále podřízené. Chodila např. s nákupem a malými dětmi několik kroků za svým mužem, nesměla se zúčastňovat rodinných oslav, často byla hrubě odmítána, porodila-li děvče namísto chlapce. Přesto romské ženy 50. let zůstávaly svým mužům věrné, s láskou pečovaly o své děti, sháněly jídlo u sedláků, vyráběly drobné řemeslné výrobky a někdy také ukradly např. slepici, když nebylo nic jiného, čím by naplnily hrnec.

Jejich prvořadým úkolem však bylo rození dětí, a dodnes mezi Romy platí rčení : „ *Nane čhave, nane bacht.* “ (Nejsou děti, není štěstí.) Děti byly a jsou, nejen u Romů, pokračováním rodu. A romský rod potřeboval být silný, aby přestál všechny ústrky a odmítání majoritní společnosti během staletí.

Zvláštní postavení a úcty se těšili staří lidé – muži, o které se velkorodina starala až do konce jejich života a k nimž si chodila pro radu ve všech vážnějších životních situacích. Staré ženy – *phuri daj* byly považovány za osoby znalé různých magických úkonů a kouzel, jimiž často pomáhaly mladým dívkám např. získat srdce vyhlédnutého mládence nebo odvrátit zlou nemoc. Obecně mezi Romy platilo : „*De le phuren pa'iv, bo the tu jekhvar aveha phuro.*“ (Buď uctivý ke starým lidem, i ty budeš jednou starý.)<sup>14</sup>

Celkový způsob života a početnost rodin si vynutil vedení dětí k samostatnosti, zvláště děvčátek, která mohla s matkou vykonávat domácí práce a převzít na starost mladší sourozence. Děvčata se s matkou učila

---

<sup>14</sup> Davidová E. Cesty Romů – Romano Drom 1945-1990. 1995. str. 104-105

připravovat jednoduchá jídla, matka měla za povinnost naučit je pokoře a oddanosti vůči mužům, aby mohla být dobrými nevěstami. Někdy byly sňatky domlouvány mezi malými dětmi, aby byly v budoucnu pro obě strany prospěšné.

Malé děti, které pobíhaly polonahé v roztrhaných košíkách po osadě, byly šťastné. Všem se naučily od dospělých, v romské komunitě neexistovala instituce soukromí, výchova dětí byla věcí celé skupiny a děti se učily každodenním kontaktem a odpozorováním činností ze světa dospělých. Tak tomu bylo např. u synů otců, kteří se živili jako hudebníci nebo provozovali různá řemesla. Vznikalo zde jakési „základní vzdělání“, které vedlo k tomu, aby si dítě osvojilo *pa'iv* – úctu, čest, slušnost a vedlo spořádaný život. „Základní vzdělání“ poskytované „rodinnou školou“ nepřipouštělo mimo jiné neslušná slova, neúctu k romskému jazyku. U dívek byla její hodnota vyjádřena její čistotou – *žužipen*, poctivostí a věrností – *pa'iv*, měla se stát dobrou manželkou – *lačhi romňi* a následně dobrou matkou – *lačhi daj*.<sup>15</sup>

Romská rodina nepokládala vzdělávání svých dětí v gádžovské škole za nutné, také proto, že instituce tj. škola přistupovala k romsky mluvícím školákům s despektem, i když si uvědomovala společenskou nutnost odstranit negramotnost v romských osadách. Učitelé, kteří přicházeli do osadních škol většinou romsky neuměli a na děti pohlíželi jako na velmi podprůměrné, spíše nevzdělavatelné. Jen velmi málo romských rodičů si uvědomovalo, že jejich děti potřebují školy jako děti bílé, aby v budoucnu mohly žít lépe.

Ačkoliv mezi Romy platilo a platí dodnes rčení :

*„Love tutar šaj čoren, a'le so džanes, ňiko tutar na lela.“*

Peníze ti můžou ukrást, ale to, co ses naučil, ti nikdo nevezme.

---

<sup>15</sup> Hübschmannová M. Několik poznámek k hodnotám Romů in Romové v České republice 1945-1998. 1999. str. 49

Osobní zkušenost s docházkou do vesnické školy barvitě vylíčila romská spisovatelka Tera Fabiánová (\*1930) v útlé knížečce „Jak jsem chodila do školy – Sar me phiravas andre škola“.

---

*„Maminka řekla: „Musíš chodit do školy, nebo nám zavřou tátu.“*

*Bylo nás doma pět dětí, čtyři děvčata, jeden chlapec. Nejstarší byla sestra, rok po ní já – ale já byla silnější a rychlejší. A taky větší darebák. A tak řekla maminka: „Do školy budeš chodit ty, Velká Hlavo, protože doma zlobíš.“ Sestra že zůstane u malých dětí. Nosila je na zádech, prala plínky, utírala jim nosy a zadečky, zametala, uklízela. Nejstarší dcera musela zastat všechnu práci, protože matky chodily na posluhu do vsi a vracely se až odpoledne. Naše maminka chodila taky. A otec dělal cihly. Když nebyly zakázky, nádeničil u sedláků za kousek jídla. Byli jsme velice chudí...“<sup>16</sup>*

Přestože malá Terka chodila do školy pouze dva roky, neboť přišla válka, a jak sama poznamenává, Romové pak do vesnice ani do školy nesměli, byla vnímavou žákyní a paní učitelka si ji postupně oblíbila.

*„.....Poslouchala jsem, a když byl někdo vyvolaný, v duchu jsem odpovídala za něj. Měla jsem ráda počty. Násobilka sedmi byla můj miláček.....Příští den jsem se přihlásila a učitelka mě vyvolala. „Tak spust’ násobilku sedmi!“ Moc pěkně jsem ji uměla...“<sup>17</sup>*

Velké pozdvižení mezi Romy vyvolal příchod nového pana učitele, které svolal v romštině všechny romské děti do školy, přinesl ručník, mýdlo, umyvadlo a hřebec, děti dal do pořádku, hladovým koupil také rohlík a začal s vyučováním. Na vzdělávání chudých romských dětí mu opravdu záleželo, secvičil s nimi dokonce vystoupení, které mohly na slavnosti předvést před bohatými sedláky.

---

<sup>16</sup> Fabiánová, T. Jak jsem chodila do školy – Sar mi phiravas andre škola. 1992. str. 3

<sup>17</sup> tamtéž. str. 7

*„...Pak vystoupil náš učitel a povídá: „Teď vám předvedu já své žáky.“*

*Naši chlapci začali hrát! Staří chlapi se popotahovali za kníry a poskakovali na místě, jak se jim chtělo tančit! Potom já spustila básničku a sedláci byli paf. A potom - jak mi ukázal učitel – jsem vzala talíř a šla mezi lidi vybírat. „My se taky chceme učit, ale nemáme peníze na knížky a na sešity. Přispějte nám.“ A každý něco dal...”<sup>18</sup>*

---

<sup>18</sup> Fabiánová, T. Jak jsem chodila do školy – Sar mi phiravas andre škola. 1992. str. 23

## 2. 2 Právní ochrana rodiny v České republice

Manželské a rodinné vztahy upravuje rodinné právo, jehož základem je zákon o rodině č. 94/1963, v pozdějším znění novelizován jako zákon č. 91/1998. Zákon o rodině je v souladu s Úmluvou o právech dítěte a Listinou základních práv a svobod a upravuje vztahy mezi manžely, mezi rodiči a dětmi a vztahy náhradní rodinné výchovy.<sup>19</sup>

V případě, že rodina není schopna zajistit blaho a ochranu dítěte a je tedy rodinou selhávající, nastupuje institut sociálně právní ochrany dětí, který si klade za cíl zajistit ochranu práva dítěte na zdravý vývoj, řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působit k obnovení narušených funkcí rodiny. Sociálně právní ochranu zajišťují příslušné orgány a obce (obecní úřady, soudy, ministerstvo práce a sociálních věcí), napomáhají rovněž státní orgány škol, školská, zdravotnická či poradenská zařízení na základě popudu ze strany rodiče nebo dítěte.

Pokud přijatá výchovná opatření nevedou k nápravě jevu a jestliže je výchova dítěte i nadále vážně narušována či ohrožována nebo není ze strany rodičů zabezpečena, může soud nařídit ústavní výchovu, a to podle věku dítěte v kojeneckých ústavech (do jednoho roku), v dětských zdravotnických domovech (od jednoho do tří let) a v dětských domovech, resp. v ústavech sociální péče (pro děti postižené).

V případě obtížně vychovatelných dětí a mládeže je v diagnostickém ústavu rozhodnuto o jeho umístění, v případě spáchání trestného činu je dítěti či mladistvému soudem nařízena ochranná a ústavní výchova ve výchovném ústavu, kterých je v současné době v České republice 20 pro děti, 17 pro mládež a 6 pro děti i mládež.<sup>20</sup>

---

<sup>19</sup> Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění zákona č. 91/1998 Sb.

<sup>20</sup> Matoušek, O. Mládež a delikvence. 2003. str. 154 - 156

Ochrana rodiny a mládeže je zajištěna také v oblasti trestněprávní, trestné činy proti rodině a mládeži upravuje zejména hlava šestá trestního zákona (dále TZ).

Jedná se o následující trestné činy :

- Opuštění dítěte (§ 212 TZ)
- Zanedbání povinné výživy (§ 213 TZ)
- Týrání svěřené osoby (§ 215 TZ)
- Únos (§ 216 TZ)
- Obchodování s dětmi (§ 216a TZ)
- Ohrožování mravní výchovy mládeže (§ 217 TZ)
- Podávání alkoholických nápojů mládeži (§ 218 TZ)
- Podávání anabolických látek mládeži k jinému než léčebnému účelu (§ 218a TZ)
- Pohlavní zneužívání (§ 242 TZ) <sup>21</sup>

V době, kdy evropská společnost spolu se svými rodinami vstoupila do období postindustriálního, je rodina vystavena velkým tlakům zvnějšku. Dochází ke slábnutí vazby mezi rodičovstvím a partnerstvím, děti jsou často vychovávány pouze jedním rodičem, nejčastěji matkou, přičemž je výzkumy doložena skutečnost, která označuje přítomnost vlastního otce v rodině jako faktor, který brání pozdější delikvenci syna.

Dřívější kompetence rodiny přebírají korporativní subjekty státu – předškolní kolektivní zařízení, školní zařízení, neziskové organizace, domovy pro seniory apod. Postmoderní sociální stát se tak nenápadně stává velkou náhradní rodinou, ovšem neosobní a byrokratickou, která zabezpečuje rodinám finanční jistotu a činí z dětí vychovávaných jedním rodičem cílené zdroje příjmů rodiny.

Nelze ani v budoucnu předpokládat, že by v moderní evropské společnosti došlo k návratu k tradiční nukleární a plně funkční rodině, spíše budou převládat netradiční formy rodiny (dítě v péči jednoho rodiče,

---

<sup>21</sup> Šámal, P. et al. Trestní zákon, komentář. 1995.

nesezdaná soužití, cíleně bezdětná manželství, soužití homosexuálních partnerů), vzniklé v důsledku změny společenského klimatu, kdy na žebříčku hodnot stojí nejvýše individuální svoboda, možnost volby, osobní rozvoj a touha po sebeuplatnění jedince.

Ani romské rodiny nemohou trvale odolat nastalému společenskému trendu, přestože ještě donedávna byla rodina očima svých členů vnímána jako posvátná instituce, kde každý člen našel zázemí, ochranu a podporu.

Pokusím se v následujících kapitole této práce vymezit některé sociokulturní aspekty současné romské rodiny, sociální normy a vztahy v dnešních romských rodinách, které dosud vykazují určitá specifika oproti rodinám českým.

## 2. 3 Romské rodiny dnešních dnů

Mezi Romy platí dodnes rčení : „*E famil'ija dživel mištes, te jekh avres likerel.*“ (Rodina žije dobře, dovede-li si jeden druhého vážit.“)

Romská manželství jsou převážně založena na dlouhodobých soužitích druha a družky, která mají povahu volného svazku, zvaného Romy životem „na víru“ – *pre vera*. Tradiční svatební obřad *mangavipen*, kdy byla svatba předem domluvena a snoubenci byli oddáni nejváženějším z rodu, nejčastěji *vajdou*, je v mnoha případech nahrazen obřadem občanským, který završuje v případě bohatých rodin velkolepá hostina se zábavou. Nevěsta poté odchází spolu se ženichem bydlet k jeho rodičům.

Vícegenerační rodiny obvykle obývají nájemní byty nižší kategorie nebo starší rodinné domky, nejraději zde žijí ve velkých kuchyních, kde se schází členové rodiny s příbuznými vždy v hojném počtu. Romské domácnosti jsou charakteristické velkou barevností a v očích gádžů spíše nevkusným vybavením. Pokud ovšem rodina nežije v naprosto nevyhovujících podmínkách (minimum nábytku, špína, bez vody, elektřiny, vybavení) , jak často zaznamenávají orgány sociální péče, když do inkriminovaných domácností vstupují kvůli nedostatečné péči o děti apod.

Romské rodiny neumějí plánovat, účelně hospodařit s finančními prostředky, které dostávají. Většina žije ze dne na den, po dnech tučných a plných zpěvu následují dny hubené, kdy si chodí peníze půjčovat nebo navštěvují zastavárny.

Ani strava romských rodin svým složením a způsobem úpravy neodpovídá požadavkům správné výživy. Tato skutečnost se odráží hlavně na zdraví dětí, které nemají dostatek mléka, ovoce a zeleniny. Spíše dostávají různé pochutiny, sladkosti, jedí často jen jednou denně. Do školních jídelen nechodí.

Vysoký podíl Romů je nezaměstnaných, také proto, že 98% Romů je bez kvalifikace. Žijí ze sociálních podpor, eventuálně si najdou příležitostnou práci nebo se snadno stávají pachateli různých loupeží, krádeží, k novým formám kriminality patří distribuce drog, pašování zboží nebo daňové úniky. Navíc ve velké části rodin má trestaný Rom větší autoritu.<sup>22</sup>

---

<sup>22</sup> Rous, J. Romové - vhléd do problému. 2003. str. 34-35

## 2. 4 Role ženy, muže a dítěte v romské rodině

Z historického hlediska vyplývá, že rodiny Romů byly součástí rodu, vícegenerační a výrazně patriarchální. Ženy měly podřadné postavení a jejich hlavní úlohou bylo poslouchat manžela, rodit děti a pečovat o chod domácnosti, zajistit stravu pro všechny členy rodiny.

Jelikož od doby, kdy toto bezvýhradně platilo, uplynulo pár desetiletí a romská menšina převzala od bílých aspekty dobré i špatné, došlo v romských rodinách k odklonu od podřadného postavení ženy. Zvláště v rodinách, kde spolu žijí partneři mladší generace. Současné romské ženy si začínají uvědomovat, že jsou to často právě ony, kdo pobírají rodičovské příspěvky a zajišťují tak finanční zdroje pro obživu rodiny. Mohou mít svého druha či manžela v úctě, ale nepřipadají si zcela závislými jako jejich matky nebo babičky. I dnes spolu v romských rodinách žijí dvě až tři generace, aby byly schopny pokrýt náklady na bydlení a chod domácnosti.

**Ženy** tráví svůj čas domácími pracemi, péčí o děti, sledováním televizních seriálů, návštěvami u kamarádek nebo příbuzných. Více času např. školní přípravě dětí či hrám s dětmi nevěnují. Jídlo, které připraví, neohřívají, ale vyhazují. Nechtějí být *degeš* – rituálně nečistí jako gádžové. Mladší Romky se snaží zaujmout svým vzhledem, rády se oblékají do výrazných (černá, červená), rádobý moderních věcí, hodně se líčí a volí doplňky jako jsou velké náušnice, řetězy, náramky, prsteny, potrpí si na vysoké podpatky a silné parfémy.

Současná nezaměstnanost a malá nabídka nekvalifikovaných prací způsobuje, že jsou romští **muži** nuceni žít z podpor v nezaměstnanosti, dojíždět za prací nebo být finančně závislými na svých ženách. Muži zastupují své rodiny navenek, hájí jejich zájmy, rádi se sdružují. Epizodálně propadají alkoholu nebo hracím automatům, které je přitahují svými

blikajícími světélky i možností vyhrát, která je ovšem minimální a může způsobit celé rodinné tragédie.<sup>23</sup>

Bohužel romské rodiny nejsou tak kompaktní, jak bývaly v době 50.-60. let, kdy ještě platily rodové tradice a skupinová morálka. Romové převzali od bílých celou řadu negativních jevů, za něž by byli svými předky odsouzeni, vyhnáni z rodiny nebo jinak potrestáni. Alespoň tak to vnímají dožívající zástupci z generace předválečných Romů. A mají na mysli rozchody a rozvody, nezávazné vztahy svobodných dívek, prostituci žen a odkládání dětí do kojeneckých ústavů a dětských domovů.

---

Jak píše dr. Pavel Říčan ve své příspěvku do sborníku Romové a majorita :  
*„...Ještě před čtyřiceti lety romské rodiny na svých dětech velmi lpěly. Když bylo dítě z rodiny odebíráno, protože mělo mnoho neomluvených absencí, stávalo se, že je otec bránil se sekyrou v ruce. A kdyby otec v té době poslal svou dceru „na chodník“, stihl by ho nejtěžší trest – byl by vyobcován z komunity. Dnes se romské matky vzdávají svých dětí snadno. Děti jsou často týrány opilými rodiči a okrádány o peníze, které stát poskytl na jejich výživu. Nejednou jsou naváděny ke krádežím (jež v jejich věku nejsou trestné)...A mladé Romky – nejednou ještě děti – tvoří velké procento mezi prostitutkami, přičemž na jejich peníze často čeká rodina.“<sup>24</sup>*

Právě týrání a nedostatečná péče o **děti**, které jsou silně deprivované, emocionálně ochuzené, řečově chudé, vede na základě soudních rozhodnutí k násilnému odebrání z rodiny.

Jak uvádí prof. Zdeněk Matějček :

- Romské děti tvoří přibližně 4% dětské populace, přičemž v zařízeních ústavní péče je jejich zastoupení mnohem vyšší 30-60%. Ve výchovných ústavech dokonce tvoří 90%.
- V pěstounské péči se zvolna zvyšuje počet romských dětí –

---

<sup>23</sup> Raichová, I. Romové a nacionalismus. 2001. str. 60

<sup>24</sup> Říčan, P. Socializace romských dětí ve škole in Romové a majorita. 1997. str. 3

v roce 1985 – 14%, v roce 1987 – 16%, v roce 1990 – 18%.

- Děti romského původu byly zájemcům představovány jako Bulhaři, Řekové, Arabové.<sup>25</sup>

Adopce nebo pěstounská péče klade na adoptivní rodiče a pěstouny velkou míru odpovědnosti a vyžaduje adekvátní přístup k výchově malého Roma. Rozhodně by neměla být potlačována jeho romská identita.

Toto je smutnější kapitola romského dětství. Existuje ovšem celá řada dětí, o které je jejich romskými rodiči relativně dobře postaráno, žijí spokojené, mají povinnosti, které vyplývají z jejich pořadí mezi sourozenci, zúčastňují se všech důležitých událostí v rodině, společného rozhodování. Starší děvčata za sebou vodí mladší sourozence, děti se scházejí na ulicích, vesele na sebe pokřikují, často spoře oděné. Každé dítě má v rodině své místo, svou přezdívku. Jelikož se zúčastňují veškerého rozhodování dospělých včetně řešení závažných problémů, stávají se více sociálně vnímavými, značně emocionálními, v tomto směru vyspívají a přicházejí o aspekty dětství oproti dětem „bílým“.

---

O stylu výchovy hovoří v knize *Šaj pes dovakeras* Gejza Demeter :

*„...Romské dítě se učí tím, že vidí a vnímá, co dělají druzí. Nikdo je nedrezíruje, učí se jaksí samočinně. Také je nikdo nenutí učit se něčemu, co mu není od Boha dáno. Romské dítě je zvyklé účastnit se rozhodování spolu s ostatními. Vyvstane-li nějaká otázka, každý k tomu řekne své slovo a všichni jsou vyslyšeni. Od nikoho se neočekává, že úkol vyřeší sám. Naopak, kdyby chtěl rozhodovat sám, ostatní by se na něj dívali úkosem. Romové se dělili nejen o chleby, ale i o názory. Ale ve škole se najednou chce po dítěti, aby pracovalo samostatně. Aby nenapovídalo a nenechalo si napovídat. Dítě vychované ke společnému rozhodování, je tím úplně vyvedeno z míry. Trestají je za něco, zač byl doma chválené, a chválí je za něco, co by se*

---

<sup>25</sup> Matějček, Z. et al. Náhradní rodinná péče. 1994. str. 68

*doma nelíbilo....“* <sup>26</sup>

Mezi oblíbené činnosti Romů patří sledování televize a videa, s knížkami přicházejí do styku minimálně. Je proto velmi přínosné, pokud mají děti možnost ve volném čase navštěvovat fungující romská volnočasová zařízení a věnovat se zde např. kreslení, tanci, zpěvu nebo nějaké sportovní činnosti. Děti ovšem docházejí nárazově, neboť smysl pro povinnost a pravidelnost u Romů obecně schází.

---

<sup>26</sup> Demeter, G. in Hübschmannová, M. Šaj pes dovakeras – Můžeme se domluvit. 1994. str. 117 - 118

### **3. Vzdělávací systém a Romové**

#### **3.1 Specifika vzdělávání romských dětí**

Každé dítě bez ohledu na příslušnost k národu, rase či náboženskému vyznání má právo na vzdělání, které má být zaměřeno na plný rozvoj jeho osobnosti.  
(OSN, Charta lidských práv 10. 2. 1948)

Při vzdělávání dítěte má být respektována jeho kulturní identita, jazyk a vlastní, národní hodnoty země, v níž dítě žije, a země, ze které pochází, a civilizací jiných než jeho vlastních.  
(OSN, Úmluva o právech dítěte 20. 11. 1989)

Postoj romských rodičů ke vzdělání dětí je do určité míry závislý od jejich vlastních zkušeností s gádžovskou školou, uvědomování si samozřejmosti pracovat a získávat prostředky pro obživu jinak než sociálními dávkami. Pokud jsou rodiče sami vyučení a mají zaměstnání, snaží se i své děti vést k zodpovědnému přístupu ke škole a úkolům.

Romským dětem by jistě usnadnily vstup do školních lavic mateřské školy, které by je mohly připravit v oblastech rozvoje řečových a sociálních dovedností ,komunikace, sebeobsluhy, samostatnosti, napomoci rozvoji jejich tělesných a kognitivních schopností. Bohužel romské rodiny nemají finanční prostředky na zaplacení mateřské školy, proto děti přicházejí do prvních tříd ztatečně handicapované a učitelé jsou často pokládáni za intelektově podprůměrné. Dříve byly přerazovány hromadně do zvláštních škol, dnes je problém připravenosti romských dětí úspěšně řešen formou přípravných ročníků, které zahrnují předměty rozumové, jazykové, estetické, pracovní a tělesné výchovy. Zkušenosti ze základních škol, kde přípravné – nulté ročníky děti navštěvují (mohou docházet i na dotované obědy ve školní jídelně), vypovídají o pozitivním přínosu na pozdější zvládnutí školního učiva. Děti se během přípravného roku naučí základním hygienickým návykům, rozvine se jejich česká slovní zásoba, provádějí se nutná logopedická cvičení. Cílem je také rozvinout grafomotoriku a jemnou motoriku dítěte, matematické představy, pohybové schopnosti i smysl pro

rytmus. Dítě by se mělo mezi ostatními spolužáky cítit spokojeně, učit se spolupráci, ale i kázni a píli.

Jak uvádí E. Šotolová : „... během tematické inspekce České školní inspekce ve školním roce 1997/1998, zaměřené na vzdělávání příslušníků národnostních a etnických skupin v České republice, je zřízeno při mateřských, základních a zvláštních školách 47 přípravných tříd. Více než 90% těchto tříd bylo zřízeno přímo v lokalitách se silným zastoupením romského a dalšího obyvatelstva ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. V 70% případů iniciovala zřizování přípravných tříd ředitelství škol, ve zbývajících 30% byly iniciátorem jiné orgány státní správy a samosprávy nebo různá občanská sdružení. Ze strany rodičů nebyl o zřizování přípravných tříd velký zájem. Ze 638 zapsaných dětí ve školním roce 1997/1998 bylo 484 romských, tj. 75,86% ....Ze 499 dětí, které absolvovaly přípravné třídy při základních školách, jich v uplynulých dvou letech 82% nastoupilo do 1. tříd základní školy a pouze 11% do 1. tříd zvláštní školy. Ze 303 které absolvovaly přípravné třídy při zvláštních školách, jich do 1. tříd základní školy nastoupilo pouze 38% a do 1. tříd zvláštních škol 34%. Plných 28% dětí pokračovalo opakovaně v docházce do přípravných tříd nebo nastoupilo do jiného typu školy či zařízení.../ČŠI Praha, 1998/“ <sup>27</sup>

Vedle toho napomáhají spolupráci s romskými rodinami, romští pedagogičtí asistenti, působící na školách, obvykle ve městech, kde je větší procentuální zastoupení takových rodin. Tito musí splňovat kritéria dle „Metodického pokynu MŠMT ke zřizování přípravných tříd pro děti ze sociálním znevýhodněním a k ustanovení funkce vychovatele – asistenta učitele, č.j. 25 484/2000 – 22“. Jejich působení na školách má svůj smysl, sami svou práci vnímají jako „most mezi českým učitelem, romským žákem a jeho rodinou“ <sup>28</sup>

Zásadní je přístup konkrétní rodiny ke vzdělávání jejich dětí, velkou roli zde sehrává postoj typický pro Romy tj. žití přítomností a neschopnost plánování a uvažování o vzdálené budoucnosti. Pro romskou rodinu

---

<sup>27</sup> Šotolová, E. Vzdělávání Romů. 2001. str. 45-46

<sup>28</sup> tamtéž. str. 49-50

nebývá obvykle zásadní úspěch jedince, nýbrž prospěch celé rodiny.

K zodpovědnému plnění školních povinností a dosahování solidních výsledků potřebuje každý žák odpovídající zázemí, podporu ze strany rodiny, pevně stanovený denní režim i vnitřní motivaci k učení. V romských rodinách často pravidelný režim schází, žije se ze dne na den, rodiče nevyžadují, aby se děti do školy připravovaly, nezřídka jdou děti do školy po sledování televize do pozdních nočních hodin, unavené, nevyspalé. Poměrně volná, nedirektivní výchova, přemíra volného času a minimum povinností může vést k pozdějšímu nerespektování společenských norem a selhání v majoritní společnosti.

Přesto přese všechno je možné konstatovat, že se tato mravenčí práce ve většině případů daří, a to nejen díky sociálním kurátorům, pracovníkům sociálních odborů i neziskových organizací. Nesmíme zapomenout na pedagogy, kteří přicházejí s romskými žáky do styku, naučili se komunikovat s jejich rodiči a vědí, co obnáší romská mentalita. Velkou roli zde sehrává také multikulturní výchova, která proniká do škol a v neposlední řadě ochota a chuť zainteresovaných porozumět specifikům ostatních etnik, žijících na našem území.

### 3. 2 Možnosti vzdělávání romského adolescenta

Vycházíme-li ze sčítání lidu v roce 1991, kdy se k romské národnosti přihlásilo 32 093 osob, přestože odhad tehdejších demografů činil asi 151 000 osob, můžeme si následně udělat představu o vzdělanostní úrovni tohoto etnika. (Pozn.: Sčítání lidu v roce 2001 vykazalo pouze 11 716 osob romské národnosti, údaje o vzdělanosti by byly tudíž více neobjektivní !)

Podle výsledků sčítání lidu z roku 1991 mělo téměř 80% Romů pouze základní vzdělání včetně nedokončeného – 7 994 mužů , 8 093 žen, dalších 10% bylo bez vzdělání nebo údaje neuvedlo – 892 mužů, 1 144 žen.

V případě **mužů** dosáhlo 1 304 učňovského, 34 odborného, 105 úplného středoškolského, 45 vysokoškolského vzdělání. V případě **žen** byla čísla nižší – 677 vzdělání učňovské, 36 odborné, 87 úplné středoškolské, 19 vysokoškolské. <sup>29</sup>

Ještě koncem 90. let 20. století podle odhadů 80% dětí z romské populace navštěvovalo zvláštní školu, do níž byly děti přearazovány 28x častěji oproti ostatním dětem. Na základních školách zbylé děti 14x častěji propadaly, vycházely často ze šestého nebo sedmého ročníku, což jim znemožnilo nástup do učebního oboru. <sup>30</sup>

Během vzdělávacího procesu malého Roma dochází k proměně. Zpočátku milé a vnímavé dítě se s nástupem puberty, tj. někdy v pátém ročníku začíná měnit. Začne být vzpurné, ztrácí zájem o školu, objevuje se kouření, záškoláctví. Určitý podíl má zvýraznění některých fyzických rysů mladých romských chlapců a dívek, hormonální změny v jejich těle. Škola přestává dítě bavit, jelikož se objevuje náročnější učivo, zvyšují se požadavky ze strany učitelů a mohou se vyskytnout i narážky na romský původ a vzhled ze strany bílých spolužáků. Romský žák řeší vzniklou situaci agresivním chováním, útekem do party, k automatům, alkoholu, drogám, chodí za školu, dostává se ke kriminálním praktikám. <sup>31</sup>

---

<sup>29</sup> Nečas, C. Romové v České republice včera a dnes. 1999. str. 112

<sup>30</sup> Balabánová, H. Romské děti v systému českého základního školství in Romové v České republice 1945-1998. 1999. str. 340

<sup>31</sup> Říčan, P. S Romy žít budeme – jde o to jak. 1998. str. 119 – 121

Nejsmutnější skutečností je, když je romské dítě bito – šikanováno svými spolužáky a učitel vzniklou situaci neřeší, v podstatě chování agresorů toleruje. Potom může dítě zažívat pocity, jako je popsala tato romská dívka:

*Všichni se mi posmívají,  
že jsem černá – nadávají,  
Za vlasy mě tahají,  
do nohy mě kopají.  
Pokoj mi nedají.  
Kluci, holky, zač mě trestáte ?  
Proč už mi pokoj nedáte ?  
Dost mě Pán Bůh potrestal,  
že mi tu černou barvu dal.  
Nechce mě ani vlastní máma –  
co si na světě počnu sama ?*

**Helena Horváthová** in Romano kurko, 11/1996

V případě, že romský žák dokončí devátý ročník, má možnost nastoupit na odborné učiliště v místě bydliště nebo mimo. Zde mívají rodiče obavu, aby se dítěti při dojíždění něco nepříhodilo nebo se rodině neodcizilo, na internát je nutno sehnat finanční prostředky, většinou formou sociálního příspěvku. Žák má poměrně solidní možnost se vyučit a později získat uplatnění v oboru, který je žádaný (kuchař, tesař, truhlář, zedník, malíř – natěrač, pro dívky – pekařka, švadlena, kuchařka, pečovatelka).

V České republice existuje celá řada základních škol, které připravují romské žáky pro vstup na odborná učiliště i odborné školy. Do pedagogického experimentu MŠMT od 1. 9. 1998, nazvaného „Romské děti v českých školách“ se zapojilo 12 komunitních škol v České republice, s velkým procentem romských žáků.

Za všechny pak jmenujme alespoň **dvě**, a to Fakultní základní školu na Havlíčkově nám. 300 v Praze 3 a Církevní základní školu P. Pittra v Ostravě. Obě tyto školy zaujaly specifický přístup k romským žákům podle jejich individuálních potřeb. Pracují podle upravených učebních osnov

v humanitních a přírodovědných předmětech, vedou děti ke vzájemné toleranci. Nedílnou součástí výchovně vzdělávacího procesu je uplatňování principu multikulturního přístupu k dětem, aby byla překonána kulturní a jazyková bariéra. Děti využívají česko-romské učebnice, jsou seznamovány s historií Romů, romskými písněmi a pohádkami.

Učitelé využívají pomoci romských pedagogických asistentů, kteří ovládají romštinu a žijí v tradičních romských rodinách. V obou školách fungují programy volnočasových aktivit se zapojením rodičů do připravovaných akcí, školy nezaznamenávají vážnější výchovné problémy u svých žáků.<sup>32</sup>

Prvním záslužným počinem v oblasti vzdělávání romských studentů bylo založení Romské školy sociální (dále jen RŠS), a to Nadací Dr. Rajka Djuriče v roce 1998. Tato škola si klade za cíl částečně napravit neuspokojivý stav vzdělanostní úrovně Romů (nyní ÚS – 5% romské populace). Nadace Dr. Rajka Djuriče byla založena v roce 1992 jako romská, nevládní nezisková organizace a za cíl si vytyčila pomáhat romskému etniku ve zlepšení jeho společenského postavení. RŠS v Kolíně je určena mladým Romům, kteří chtějí pracovat jako sociální pracovníci v romské komunitě, romští asistenti nebo poradci. K tomu jim má napomoci úspěšné zvládnutí čtyřletého studia zakončeného maturitní zkouškou. Jedná se o program „Sociální péče v prostředí etnických minorit“.

V denním studiu internátního typu na této škole studuje ve dvou třídách cca 42 studentů z celé republiky.<sup>33</sup>

Mimo to mají cílevědomí mladí Romové, se solidními výsledky na základních školách, možnost studovat na jakékoli střední škole a získat tak maturitu. Menší procento absolventů nastupuje ke studiu na vysoké škole. Vedle odpovídajících studijních výsledků totiž budoucí vysokoškoláci potřebují kvalitní rodinné zázemí a podporu rodiny. A to nejen finanční...

---

<sup>32</sup> Balvín, J. Romové a alternativní pedagogika. 2000. str. 14-15

<sup>33</sup> tamtéž. s. 14

### 3. 3 Faktory ohrožující romskou mládež

Pokud ovšem žák opustí základní školu dříve nebo do učiliště nenastoupí, je posléze odkázaný na sociální dávky, rodičovské příspěvky nebo na práci nekvalifikovanou a hůře placenou (kopáč, uklízečka). Právě z těchto řad se později rekrutují potenciální rodiče 5 – 6 dětí, kteří jim ve většině případů nejsou schopni poskytnout základní péči, často je zanedbávají, týrají, nerozvíjejí je. Fyzicky a psychicky deprivované děti jsou těmto „rodičům“ následně odebírány a umísťovány do ústavních zařízení.

Rád bych se zde pozastavil nad některými příčinami delikvence mladistvých Romů, také proto, že je to odvrácená strana mince vzhledem k celospolečenskému uplatnění romského adolescenta.

Jak uvádí O. Matoušek, příčinou delikvence mladistvých Romů je kumulace následujících znaků :

- velká rodina s mnoha sourozenci s velmi nízkým příjmem
- nevyhovující hygienické podmínky, nízká úroveň bydlení
- negramotnost nebo nízká vzdělanost rodičů
- výskyt opakované trestné činnosti u dospělých členů rodiny
- negativní vztah ke škole, učitelům
- kritický vztah k vlastní etnické příslušnosti
- dřívější pobyty mladistvých v dětských domovech a výchovných ústavech
- vyhledávání asociálně jednajících part, nuda
- touha po dobrodružství, ocenění skupinou
- „fascinace okamžikem“ – nedomýšlí, co bude dál...
- vliv drog na trestné chování mladistvého Roma

Delikventního chování se stále častěji dopouštějí děti, mladiství a ženy. Právě v případě žen jde o jasný doklad rozpadu tradičních norem, neboť romské dívky, někdy mladší 15 let, se věnují bez obav pouliční a silniční prostituci, většinou pod dohledem romských pasáků.

Děti jsou často zapojovány do aktivit pouličních gangů, které ve velkoměstech okrádají „bílé“ chodce a cestující v městské hromadné dopravě. Mimo to se dopouštějí domovních krádeží, protože jsou malé a snadněji se protáhnou do sklepních prostor a co víc, nejsou trestně odpovědné.<sup>34</sup>

Mladiství Romové se snadněji zapojují do drogových aktivit, výrazná je u nich nealkoholová toxikomanie na bázi potřeby „se utlumit“. Vyskytuje se u nich tudíž zneužívání finančně velmi drahého návykového heroinu nebo naopak laciných a zdravotně velmi devastujících těžkých chemických látek.<sup>35</sup>

Pak nezbyvá sociálním kurátorům, než se velmi intenzivně věnovat práci s rodinami a streetworkerům nenásilně pronikat do závadových part a mapovat rozsah sociálních patologií mezi romskou mládeží.

Efektivní alternativou je zakládání nízkoprahových center a romských klubů, obvykle neziskovými organizacemi nebo městskými částmi, jako středisek pro účelné trávení volného času mladých Romů.

---

<sup>34</sup> Matoušek, O. Mládež a delikvence. 2003. str. 140

<sup>35</sup> Večerka, K. Romové a sociální patologie in Romové v České republice 1945-1998. 1999. str. 437-438

## **4. Romové žijící ve městě Třebíč**

### **4.1 Názory dvou místních Romů**

V této kapitole se hodlám věnovat postavení Romů v Třebíči, městě, které leží na jihozápadní Moravě a má asi 40 000 obyvatel.

Jelikož sám bydlím nedaleko tohoto města a mám mezi trebičskými Romy některé přátele, není mi tato problematika cizí.

Kdyby se někdo pokoušel vypátrat historii romského etnika v tomto městě, zachycenou v písemné podobě, byl by nejspíše zklamán, poněvadž žádné zprávy neexistují. Vycházím tedy z informací, které se mi podařilo získat od jednoho romského pamětníka, s nímž se znám.

Většina původních Romů, přišla do Třebíče po druhé světové válce ze středního Slovenska. Romové přicházeli nejdříve bez žen a rodin, ty přijížděly později. O zaměstnání nebyla nouze, našli uplatnění ve strojírenském průmyslu, později též v obuvnickém. Od města získali bydlení v menších domcích v tzv. Zámostí – Židech, lokalitě, kterou do války Židé skutečně obývali a dodnes je cennou historickou památkou.

Domluvil jsem si návštěvu pana Mira B., který v Třebíči žije od roku 1949, kdy přišel jako 19-letý se svou ženou ze Sliače.

Pan Miro (75 let, vdovec) na můj dotaz, kolik Romů asi po válce přišlo, uvedl, že přesně neví, ale prý to mohlo být tak 300 – 400. Mezi sebou větší šarvátky neměli, občas se prý poprali nebo pohádali. Jejich ženy se staraly o děti, které chodily do školy. Hodně jich prý chodilo do zvláštní školy, protože jim s učením nemohl nikdo pomoci. Ale do revoluce měla, podle pana Mira, většina Romáků v Třebíči práci, rodiny byly zajištěné, bydlení si poplatili i na zábavu jim zbylo. Dnešní situaci Romů vidí složitější, přestože sám pobírá starobní důchod a žije u dcery s její rodinou v Zámostí. Říká, že dcera má štěstí, že její muž pracuje jako stavební dělník, jinak by neměli peníze, aby mohli nechat vyučit svoje tři děti. Dcera pobírá invalidní důchod, je astmatička. Hodně si musí doplácet na léky. Ještě, že jsou vnuci pana Mira pracovití a hodně doma pomáhají.

V Třebíči je pan Miro spokojený, zvykl si na ruch ve městě, problémy s „bílýma“ nikdy neměl. Celý život pracoval v lese, byla tam dobrá parta a „zdravej“ vzduch. Jenom by prý neměla být taková nezaměstnanost na Třebíčsku, bojí se, aby měli vnuci práci a uživili svoje rodiny.

Na mou otázku, jestli mají Romové v Třebíči konflikty s „gádžema“, řekl, že jeho rodina nikdy žádné neměla. Hůře se prý začleňovali Romáci, kteří přijeli ze Slovenska po revoluci za vidinou lepšího života na Moravě. Čekali, že se budou přiživovat na místních Romech, ale ti je vykázali do patřičných mezí, tak se museli začít ohánět. Pan Miro a rodina jeho dcery se s nimi nestýká, schází se s příbuznými a známými. Na oslavu narozenin se jich sejde kolem třiceti. Zpívají a tančí až do rána...

Abych mohl porovnat styl života a vnímání reality různými generacemi, domluvil jsem si schůzku s paní Irenou Š., která přišla do Třebíče spolu se svým bratrem v roce 1992 ze Spišské Nové Vsi na východním Slovensku.

Paní Irena (33 let, svobodná) obývá se svým druhem, který je Čech, malý byt na sídlišti Hájek. Pracuje jako uklízečka v jedné restauraci a práci prý dostala lehce, jelikož patří mezi Romky se světlejší pletí. Vypadá upraveně, snaží se i během hovoru působit kultivovaným dojmem. Mluví československy, romštinu se snaží neužívat. Její řeč je však místy překotná, popisuje, jak odešli s bratrem z ubytovny ve Spiši, rodiče už neměli, ani práce nebyla. Prý by je tam čekala jen bída... Dostali se do Třebíče, kde bratr začal pracovat v BOPU jako údržbář a ona uklízela v nemocnici. Pak poznala svého druha (nyní 36 let), pracoval jako sanitář. Jsou spolu doteď a mají spolu dvě děti – syna a dceru (13 a 10 let). O dalším dítěti zatím neuvažují, protože je draho a taky do školy je potřeba dětem pomoci, aby se mohly vyučit a mít práci. I ona je v Třebíči spokojená, její rodina se stýká s rodinou jejího bratra. Snaží se jim pomáhat, protože on i jeho žena nemají práci, žijí ze sociálních dávek a stále se jim nedaří práci najít. Navíc mají čtyři děti...

Z rozhovorů jsem neměl pocit, že by si tito třebíčtí Romové na své postavení v současné společnosti stěžovali. Řekl bych, že je to také tím, že se do společnosti integrovali a snaží se žít běžným životem, který obnáší zaměstnání, péči o chod domácnosti, výchovu dětí, společné trávení volného času.

## 4. 2 Postoje zástupců z řad majority

Zajímalo mě, jak vnímají Romy a jejich chování v tomto městě, dva zainteresovaní lidé, kteří s nimi přicházejí každý den do kontaktu. Jednalo se o dva zástupce majoritní společnosti – kurátora pro dospělé klienty, pana B. V., který spadá pod Městský úřad v Třebíči a vedoucí Romského klubu dětí a mládeže v Třebíči, paní L. V.

Velice ochotně si se mnou každý pohovořil. Byli vstřícní, potěšilo je, že má někdo opravdový zájem o Romy v Třebíči. Dokonce zde padlo slůvko „naše“ Romy.

Pan B. V. mi sdělil, že přesná statistika počtu Romů v Třebíči není a ani nesmí být vedena, souvisí to s antidiskriminačním zákonem, navíc sami Romové se vydávají za Čechy nebo Slováky. Pan B. V. ví, že s Romy jedná, počet by odhadl asi na 400, když bude vycházet ze vzhledu a stylu života těchto rodin. S klienty nemívá větší problémy, pomáhá jim s vyplňováním dotazníků, žádostí, někdy poradí nebo odkáže na pomoc jiného odborníka.

Město Třebíč Romy akceptuje, nechává je bydlet v historicky významné lokalitě Zámostí, někteří se odstěhovali na Jejkov do starší zástavby. Rodiny přistěhované v 90. letech jednu dobu neplatily nájem, nakonec se vše vyřešilo, odstěhovaly se někam na Ostravsko. Děti trebíčských Romů chodí většinou do základních škol, některé navštěvují školu speciální, protože měly problémy. Dospělí Romové v produktivním věku jsou podle pana B. V. zaměstnání asi ze 40%, zbytek patří mezi déle nezaměstnané, invalidní důchodce nebo ženy na mateřské dovolené. Důvodem, proč nemají práci, není podle kurátora nechuť bílých jim práci dát, ale spíše fakt, že v okrese Třebíč dosahuje nezaměstnanost hrozivých 13%! Celkově jsem z rozhovoru s kurátorem nabyl dojmu, že spolupráce s romskými klienty je víceméně bezproblémová a oboustranně efektivní.

Jako další, jsem navštívil vedoucí **Romského klubu dětí a mládeže** v Třebíči, paní L. V. Dozvěděl jsem se od ní, že centrum je denním zařízením Oblastní charity Třebíč. Nachází se v historické části židovského města v Zámostí, kde žije převážná většina dětí, které navštěvují klub. Denně jich bývá okolo 30 ve věku 2 – 15 let. Účelem centra je zabránit pobytu romských dětí na ulici, nabídnout jim vhodnou alternativu trávení volného času. Základní ideou je zkvalitnění života romských dětí a mládeže – postupně zvyšovat vzdělanostní úroveň, posilovat zdravý životní styl, učit správným hygienickým, stravovacím a sociálním návykům. Centrum podporuje romskou kulturu i řeč formou hudebně-dramatických aktivit dětí.

Vedoucí zdůraznila, že některých akcí se zúčastňují také vrstevníci z majority, aby byla odbourávána možná rasová nesnášenlivost, zde jde především o společné výlety.

Další aktivity pro klienty klubu jsou zaměřeny na školní přípravu a individuální doučování ( klienti od 6 do 18 let), které musí být pravidelné, aby došlo ke zlepšení studijních výsledků dítěte. Nutná je spolupráce s rodiči.

Za velmi přínosnou aktivitu, kterou klub vyvíjí je předškolní příprava dětí od 2 let věku, a to ve spolupráci se speciální školou. Tato příprava simuluje de facto mateřskou školu, kterou rodiče nejsou ochotni a někdy ani nemohou platit. Zde je docházka bezplatná. Děti, které do klubu přicházejí, mívají problémy s dorozumíváním, vyrůstají často ve dvojazyčném prostředí, po docházení do centra se naučí komunikovat v češtině a nástup do základní školy je pro ně snazší.

Cílem pracovního týmu Romského klubu v Třebíči je naučit Romy pozitivnímu trávení volného času, a to formou sportovních aktivit (míčové hry, fotbal, hokej, plavání, horolezecká stěna, přátelské turnaje s majoritou...). Velký zájem mají děti o výtvarné činnosti a arteterapii, které napomáhají rozvíjet tvořivost dětí, učí děti pravidelným a náročnějším činnostem. Své zastoupení má hudební a taneční kroužek, kde si děti nacvičují vystoupení pro rodiče. Jelikož romské rodiny příliš často neopouštějí město, organizují pro ně pracovníci klubu výlety a exkurze do přírody, návštěvy společenských a kulturních zařízení.

Nedílnou součástí aktivit centra je poradenská činnost psychologů, pracovníků sociálního odboru MěÚ Třebíč, besedy a přednášky Policie ČR. Cílem je zvýšit celkovou informovanost klientů a rodičů, zabránit sociálně patologickým jevům ze strany mládeže, snížit možná sociální rizika.

Jednou za dva měsíce probíhá v klubu edukativní skupinová činnost pod vedením psychologa, zaměřená na skupinu pubescentních dívek ve věku od 9 do 14 let ze sociálně znevýhodněného prostředí. Setkání má vést k rozvoji osobnostního vývoje, stimulovat změnu nežádoucích vzorců chování, učit navazování adekvátních sociálních kontaktů apod.

Vedoucí centra, paní L. V. mi ještě sdělila, že v roce 2004 během 227 dní, kdy poskytovali služby, zde bylo uskutečněno 7 519 kontaktů s cílovou skupinou. Denní průměr návštěvnosti činil 31,58 dítěte, z čehož 9,55 předškolního dítěte/den a 23,00 školního dítěte/den.

Osobně se domnívá, že činnost tohoto centra v Třebíči má smysl a stále je prý mezi Romy co zlepšovat. I když větší problémy s tímto etnikem nezaznamenala.

Musím říci, že na mě Romský klub dětí a mládeže zapůsobil příjemným dojmem, také z důvodu, že jsem zde byl v dopoledních hodinách a byl jsem svědkem hemžení malých romských capartů, kteří si s paní vychovatelkou listovali v obrázkových knížkách a učili se novou písničku. Když jsem si je vybavil jako pilné žáčky základních škol, ocenil jsem dvojnásob význam klubu i činnost, kterou jeho pracovníci vykonávají, často ve svém volném čase...

### 4.3 Vnímání reality očima romských adolescentů

Jak už jsem uvedl v úvodu této bakalářské práce, mým záměrem je zmapovat názory, které zastává romský adolescent, žijící v Třebíči. Názory na svůj současný život, okolní svět, jemu vlastní životní postoje a okolnosti, které jej nejvíce ovlivnily a ovlivňují. Má romský 15-16letý chlapec nebo stejně stará dívka představu o tom, co je dobré a co špatné? Uvědomuje si, že má i on podíl na své budoucnosti? Dokáže od sebe odlišit pozitivní a negativní hodnoty? Ví vůbec, co je to hodnota? Nabízí se celá řada otázek, které napomohou pochopit vnímání světa adolescentními Romy.

Rozhodl jsem se učinit jakousi sondu do této problematiky, která neměla simulovat rozsáhlejší kvalitativní výzkum. Tomuto se hodlám věnovat v pozdější diplomové práci.

Vycházel jsem z principů metody moderované skupinové diskuse tzv. metody Focus Group, podobně jako tomu bylo během kvalitativního výzkumu Mgr. Navrátila, zaměřeného na životní styl brněnských příslušníků skinheads.<sup>36</sup>

Prostřednictvím vedoucí Romského klubu dětí a mládeže se mi podařilo nakontaktovat deset zástupců z 8.-9. tříd základní školy, šest dívek a čtyři chlapce. Dostalo se mi upozornění, že mám postupovat opatrně, jelikož se s nimi osobně neznám a nemuseli by mi plně důvěřovat. Domluvili jsme si schůzku na jedno odpoledne právě v romském centru, v klubovně, kde byl velký stůl i požadovaný počet židlí.

Bylo mi jasné, že rozhovor může být nečekaně dynamický, připravil jsem si záznamové archy a magnetofon, abych mohl zaznamenávat odpovědi během naší diskuse.

Chlapci a dívky se dostavovali v rozmezí jedné hodiny od stanovených 15.00 s různými výmluvami, nicméně jsem byl rád, že přišlo všech deset účastníků naší diskuse. Představil jsem se a sdělil jim svůj záměr i fakt, že mne opravdu zajímá, jak se jim žije, co je baví, co by si přáli...

#### 4. 4 Transkripce rozhovorů

I oni se začali postupně představovat. A tak jsem před sebou měl Annu (15 let), Simonu (15 let), Martinu(16 let), Editu (15 let), Ivetu(15 let), Renatu (16 let) a také Josefa(16 let), Tibora(16 let), Emila (15 let) a Daniela(15 let). Ti všichni bydlí v Třebíči a docházejí do romského centra.

Diskuse mohla začít :

*Zajímalo by mě, kde v Třebíči bydlíte a jak jste tam spokojeni ?*

Anna : „ Naše rodina bydlí tady v Zámostí, mně se tady docela líbí, jsem tady zvyklá a mám tady kámošky...“

Simona : „ My máme malej domek v Borovině, ještě po babičce, se zahrádkou, máme psa a kočky, naši pěstují králíky a slepice, tak je to dobrý....“

Tibor : „ No, to máš fakt dobrý. Protože nás je doma sedm ve dvou místnostech a to mi furt bráchové do něčeho lezou. Co můžu dělat, nemám žádný klid !“

Edita : „ Je ti ale jasný, že kdyby vaši měli love, tak nebydlíte tady v „Židech“ jako my, ale někde v útulném bytě na sídlišti, co ?“

Emil : „Já teda nevím, co vy dva, ale naše rodina bydlí taky tady v Zámostí a byt máme docela pěkný. A navíc je to i pěkný místo tady ve městě, já bych ani jina nešel...“

Renata : „To říkáš teď, protože´s nikde jinde nebyl. Já byla u Jany ze třídy. Oni mají vilu tam, jak se tam tomu říká...., no Domky a to je něco. Ale její rodiče vydělají dost peněz, to u nás... Já mám jenom mámu a tak žijeme ještě s dědou a babičkou v jednopokojáči v Borovině. Ale mně to nevadí, já je mám ráda a navíc, co je švica (sestra) na intru mám celý stůl pro sebe...“

Martina : „Každý si chválí, tam kde je. Když naši přišli vo prácu, museli jsme se přestěhovat sem do „Židů“, a to jsme měli pěkný byt na Hájku (pozn. sídliště v Třebíči). Štvalo mě to, to jo. A teď, mám to blízko do klubu, znám nový děcka, jsem v pohodě...“

---

<sup>36</sup> Navrátil, P. Životní styl brněnských skinheads: Metoda Focus Group? In Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu 3. tisíciletí. 2000. str. 82-87

Josef : „ Romáci si prostě nemůžou moc vybírat, jsou rádi, že mají vůbec to bydlení a nejsou na ulici. Tady v Zámostí jsme zvyklí a jinam by třeba naše rodina ani nešla, nemá důvod...“

Iveta : „ No, to je asi daný, že Romáci držejí při sobě a tady v Zámostí se všichni známe, na velkém sídlišti žijou lidé anonymně a nezajímají se jeden o druhýho. To by mi vadilo, já klidně zajdu za tetou Lydií, Marikou nebo Růženkou a všude si připadám jako doma...“

Daniel : „ Já nevím, jaký vztahy máte vy v Zámostí, ale naše rodina bydlí v bytě na sídlišti v Domcích, normálně máme sousedy Čechy a vycházíme s nimi bez problémů. Navíc kolem je pěkný prostředí, blízko poliklinika, je to dobrý místo k bydlení...“

Edita : „ Podívej se, každéj nemá tu šanci bydlet mezi Čechama. My žijem na Jejkově (čtvrť poblíž Zámostí) v malým krcálku, ani nemám svoji skříňku, kdyby to záleželo na mně, zmizím jinam, ale máma je nemocná, sotva to tam zaplatí, musím jí pomáhat...“

Zeptám se vás dál :

***Co dělají v současné době vaši rodiče a kolik máte sourozenců ?***

Anna : „ Moje mamka je teď na mateřský s nejmladší sestrou. Jinak mám ještě bráchu, chodí do třetí třídy...“

Tibor : „ Můj táta je přidavač na stavbách, máma bere invalidku, starší brácha se učí na tesaře, ostatní sourozenci chodí na základku...“

Simona : „ No, náš tatínek je teď nezaměstnaný, tak udělá všechno, co je na domku třeba a maminka si sehnala úklid na nádraží. Moje starší sestra je vdaná a bydlí s náma se svou rodinou...“

Edita : „ To já mám dva sourozence, choděj na základku, a protože je máma nemocná, mám na starost celou domácnost. Táta se na nás vykašlal...“

Emil : „ Moje sestra studuje Obchodní školu v Brně, je tam na internátě

A naši podnikají. Prodávají různé zboží na stánku a daří se jim. Chtěl bych taky něco dokázat jako oni...”

Renata : „ Já jsem ráda, že s náma žije babička a děda, pomáhají mámě penězma, sama jako šička moc nevydělá a musí podporovat švicu na škole. Učí se na zahradnici a baví ji to...”

Martina : „ Naši měli práci v Borovině, ale ta krachla, tak jsou voba na podpoře. Mám staršího brácha, dělá v Brně u jedny bezpečnostní agentury, vobčas nám doveze nějaký věci – jídlo, oblečení a tak.”

Iveta : „ Takovej brácha to není marný...Můj táta dělá zedníka, tak vydělá dost peněz hlavně v létě, máma bere sociálky. Dopoledne vaří a chodí po městě, mám mladšího brácha, je mu pět, taky chodí sem do klubu, místo do školky, rád si kreslí...”

Josef : „ Neměl bych se tím asi chlubit, ale jeden můj brácha teď sedí za krádeže osobních aut, stejně se to ví. Vodešel z domu, když mu bylo šestnáct a chyt’ se party, zkoušel i nějaký drogy, spad’ do toho slušně...Máma si léčila nervy, táta ho zmlátil, a nic...Teď sedí a brečí v dopisech, aby mu odpustili...Nemám k němu vztah, ale chci bejt lepší !”

Daniel : „Romové by měli chtít bejt lepší. Každý sám za sebe, aby to okolí vidělo. Je to možný. Já mám spoustu kamarádů, bílých, chodí k nám domů a chválí pohostinnost naší mamky. Mamka pracuje jako prodavačka, táta dělá automechanika, starší brácha studuje průmyslovku, naučil mě dost věcí na počítači. Chci studovat jako on...”

Jak jsem se dozvěděl od vedoucí Romského klubu, všichni končíte letos osmou nebo devátou třídu. Zajímalo by mě tedy :

***Jak se vám líbilo a líbí na základní škole a jaké jsou vaše plány do budoucna ?***

Anna : „ Mně se líbilo možná do pátý třídy, pak jsme chytli příšernou třídní, párkrát jsem měla důtku za kouření a nenošení úkolů. Ale teď se hlásím na kuchařku, doufám, že mě vezmou, nemám moc

hezký známky...”

Tibor : „ Já teď končím na Cyrilometodějský, dřív to byla zvláštní škola, učit se mi vůbec nechce, radši chodím na diskotéky. Možná časem budu dělat na Ostravsko, s učňákem to moc valně nevidím...”

Daniel : „ To, není moc dobrý rozhodnutí. Dneska bez škol není život jednoduchý, nezaměstnanost je v Třebíči poměrně vysoká, jediné když si uděláš školu, můžeš najít uplatnění. Já chci zkusit zkoušky na průmyslovku, mám slušné výsledky a chceme studovat s kamarády ze třídy.“

Martina : „ Mě učení nikdy nebavilo, ale naši mi říkali, že je to potřeba, abych nebyla odkázaná na sociálky. Naše třídní mi taky pomohla, Doučovala mě, je moc fajn...Když mi to vyjde a vezmou mě na kadeřnici, budu ráda. Jezdila bych na intr do Brna, brácha by mi pomohl.“

Edita : „ To budeš mít fajn, já asi z Cyrilometodějský na učňák nepudu. Mám dost čtyřek, budu doma s mámou a pomůžu jí s děckama, pak se vdám a bude...”

Renata : „ Vdát se můžeš i se školou, ne? Já bych chtěla hodnýho muže, ale až se vyučím cukrářkou. Mám hrozně ráda sladký, hlavně aby mě vzali...”

Emil : „ Mně se na Masaryčce celkem líbilo, třídní byla a je fajn. Pomohla mi vybrat školu. Protože jsem se učil docela dobře, chci to zkusit na uměleckýho kováře. Taky proto, že můj pradědeček byl prý kovář.“

Simona: „ Za sebe můžu říct, že jsem na škole zažívala různý okamžiky. Třeba, když se mi holky šklebily, že jsem tmavá, ať nechám toho opalování. Bylo mi všelijak, ale dneska mám mezi holkama dobré kamarádky a bude se mi po nich stýskat. Naši chtějí, abych se vyučila prodavačkou. Hlavně, aby mě vzali...”

Josef : „ Ve škole nejsem kdovíjakej génius, ale chci se vyučit a dělat elektrikáře, taky proto, že mně jde matika nejlíp ze všech předmětů. Ale v osmičce jsem dostal dvojku z chování, tak se bojím, aby to nemělo větší vliv. Nevyučenej bejt nechcu.“

Iveta : „ Mamka mi říkala, že když jsem přišla do první třídy, tak mě tam

nechtěli, že jsem hloupá. Měla jsem jít do pomocný. Když se ale Změnila paní učitelka, moc se mi chtělo učit. Byla to hodná starší paní a ta mi ukázala, že to může jít. I když mi doma naši moc nepomohli. Neuměli to. Pořád chodím sem do klubu na doučování. Mám sice trojky a čtyrky, ale chci být kuchařka. Bez školy to dneska nejde. To říká můj táta...”

***Vidím, že máte poměrně jasno v tom, co byste chtěli v životě dělat.***

***Zkuste se zamyslet a říct mi, co je podle vás v životě člověka nejdůležitější ?***

***Co pokládáte vy, jako mladí Romové, za důležité ?***

Anna : „Podle mě je nejdůležitější dobrá a spokojená rodina. Aby se v ní měli všichni rádi a pomáhali si. Já bych chtěla takovou rodinu jako je ta naše...”

Edita : „Hezky to říkáš, to chtějí všichni, ale co naděláš, když chlap pije, mlátí ženskou a ty sice pomůže nejbližší příbuzná, ale v podstatě je ta ženská chudák. Podle mě je důležitý, aby si jeden druhého vážil !“

Simona : „Můj táta mamku nikdy neuhodil, i sestra si vzala hodnýho muže. Romové musí mít spokojenou rodinu, muž si musí ženy vážit, pomáhat jí. Taký zdraví je třeba...”

Emil : „Romové si cení rodiny víc než Češi. Hrozně rád vidím naše tety a strýce, když dojedou na nějakou oslavu až ze Slovenska. Krásně zpívají a strýc Gejza hraje nádherně na housle. Ale důležitý je taky být zdravý a mít práci. To je potřeba, aby ta rodina spokojeně žila.“

Tibor : „Chtěl bych mít pěkný voblečení, koupit si silný auto, třeba staršího bavoráka a najít si bílou holku. Nehodlám zůstat tady v Třebíči, sou tady malý možnosti. Potřebuju si udělat papíry. Pak puďu do Ostravy nebo do Brna.“

Martina : „Kdybych se dostala do Brna na učňák, chodila bych na diskotéky a našla bych si kluka. Já uznávám velkou lásku. A ženská si musí užít, než se vdá a má u nohy děcka. Taky bych se chtěla líbit klukům v Brně...”

Daniel : „ Připadá mně, že chceš do Brna, aby tě měli rodiče z očí a nemohli tě kontrolovat. Jenom , abys brzo neskončila , promiň, jako prostitutka. Já bych takovou holku nechtěl... Líbí se mi český holky, nebyl bych proti s nějakou chodit, ale z opravdový lásky. Důležitější je ale vzdělání. A potom dobrá rodina, kde jsou všichni zdraví.“

Josef : „ Hele, důležitý je mít pohodlný život, moc nemakat, a aby love chodily, jak na drátkách. Co máš nevzdělanejch Romáků a peněz mají víc než bílí studovaný. Ale, jo. Je potřeba mít aspoň učňák, pak nějaký ten byt a hodnou holku do něj. Hlavně věrnou...“

Iveta : „ Já jsem ráda, že se naši nehádají a že mám mladšího bráchu. Podle mě si má rodina pomáhat a podporovat se v rozhodování. Držet za jeden provaz a být na sebe hodný. Mít hodnýho muže a vydělat peníze, aby mohla rodina jet autem, kam se jí chce...!

Renata : „ No, jo, peníze jsou nutný ke všemu. Na pěkný oblečení, šminky, boty, zábavu. A dokud je člověk mladej, má si užít. Jenže většinou mu chybějí právě ty peníze. A to se taková holka potřebuje líbit...“

Je vidět, že ve svém věku máte i o tomto jasnou představu. Líbí se mi, že se Neostýcháte hovořit jeden před druhým. Je to asi také tím, že se tady v klubu vídáte častěji a znáte se. Určitě sem chodíte rádi, je tu celá řada vyžití a možností strávit účelně volný čas. Přesto se zeptám :

***Co děláte jinak ve svém volném čase ? Kam chodíte ? Co vás baví ?***

Anna : „ Ráda chodím do klubu, hraju vybíjenou, tancuju...“

Daniel : „ Mě baví číst sci-fi knížky a hrát strategické počítačové hry...“

Iveta : „ Někdy chodíme s holkama po městě a díváme se do výkladů, co by se nám líbilo na sebe. Taky jdeme na diskotéku, pobavit se...“

Simona : „ Mám jednu kámošku. Jmenuje se Michala, scházíme se, venčíme našeho psa nebo jedeme někam na kole. I na výlet do okolí...“

Emil : „ Já rád kreslím, chodím do umělecký školy. Taky poslouchám

romské písničky. Líbí se mi Gypsy King nebo Triny...“

Edita : „ No, co já ? Já ráda randím, líběj se mi kluci s nagleovanýma vlasama a stříbrnejma řetězama na krku. Ráda se maluju a mám ráda vysoký podpatky. Ale to potřebuju nějakýho sponzora...“

Martina : „ Ráda chodím sem do klubu, taky ráda experimentuju s novýma účesama. Něco jsem si na sebe taky ušila a je to fakt dost dobrý.“

Josef : „ Baví mě to v klubu, hraju tady na kytaru a zpívám. Rád tancuju Hip-Hop. Miluju Eminema...“

Tibor : „ Já se rád předvádím, to je moje! Třeba na diskotéce, když po mně jede spousta holek. I bílejch. Musím dělat na svý imigi. Taky si zajdu sem tam do posilky, ale to všechno chce prachy...“

Renata : „ To já chodím ráda sem do klubu, pokecat s holkama, zjistit, co je novýho. Jinak ráda tancuju a zpívám, vyhrála jsem pár soutěží. Doma ráda vařím a pečů sladký...“

***Je vidět, že pro některé z vás opravdu klub hodně znamená. Položím vám poslední otázku :***

***Co si myslíte o postavení vás a vašich romských vrstevníků v dnešní české společnosti ?***

Anna : „ Podle mě to mají naši bílí spolužáci jednodušší. Lepší je asi bejt bílej...“

Tibor : „ No, nevím, co na to mám říct. Je to těžký. Jsem rád Romák, i když to kolikrát cejtím ,tu nevraživost na ulici...“

Daniel : „ Romové to mají těžší, aby obhájili, když něco umí. Já mám to štěstí, že jsem světlejší a ani mě za Roma nepovažují. S rasismem jsem se v Třebíči nikdy nesetkal, kamarádů mám dost.“

Emil : „ Já jsem problémy taky neměl, doma mi říkali, abych se učil, že jedině tak, budu mít lehčí život. Hlavně abych udělal školu a našel si práci, co by mě bavila, pak to bude v pohodě.“

Martina : „ Romský holky to nemají jednoduchý. Nemůžou být tak nezávislí jako český holky. Třeba když má taková holka bratry a ty ji hlídají, nemůže se bavit s klukem a líbat se s ním. Ani si nesmí

ostříhat vlasy, barvit trochu jo...”

Edita : „ Já hrozně lituju ty mladý holky, co se dostaly do rukou pasákům a teď pro ně musejí šlapat. Jedna známá takhle přišla do jinýho stavu a nemohla to říct doma, tak dala děcko hned pryč. Asi do ústavu to bylo, myslím.“

Renata : „ A proč to je ? Kdyby ty holky měly šanci mít školu a postavit se na vlastní nohy, nedělaly by to. Určitě jim to vadí. Skončí samy a ani pes po nich neštěkne!“

Simona : „ Když má děcko dobrou rodinu, hodný rodiče, kteří ho mají rádi, dokáže hodně. Zvládne urážky od spolužáků, nehezke pohledy učitelů i neúspěchy. Rodina mu pomůže. A Romové dají hodně na rodinu...”

Iveta : „ To vím, o čem mluvíš. Bílá holka to má lehčí...”

Josef : „ Na co si stěžujete ? Copak vás nebráníme ? Máme vás rádi ! Tak nezávidte bílejm holkám. Každý je přece takovej, jak ho Pán Bůh stvořil !“

Daniel : „ To máš pravdu, Josefe. Ale, když se zeptáš bílýho Čecha, jestli by chtěl být Romem, odpoví ti vždycky, že ne. Když se zeptáš Roma, jestli by chtěl být bílý jako Čech, bude o tom aspoň přemýšlet. A v tom je ta věc...“

***Děkuji vám všem za vaše odpovědi. Přeji vám, aby se vám splnila všechna vaše přání a abyste byli spokojení nejen vy, ale i vaši rodiče a vaši sourozenci. Hodně štěstí !***

## 4. 5 Analýza a interpretace získaných dat

Abych mohl učinit sondu mezi romské adolescenty v Třebíči potřeboval jsem se na některé z nich nakontaktovat. Sami Romové nejsou ke komunikaci s bílými spoluobčany vždy ochotni, navíc pokud má jít o zjišťování poměrně soukromých informací od osob 15 – 16letých. Jsem proto velmi rád, že se mi tento výzkum podařilo provést také díky ochotě a pomoci vedoucí Romského klubu dětí a mládeže v Třebíči, paní L. V. Pochopila můj záměr a setkání s deseti zajímavými lidmi mi zprostředkovala.

Na dívkách i chlapcích bylo po překonání počátečního ostychu vidět, že jim komunikace s de facto cizím člověkem nevadí. Atmosféra během naší asi tříhodinové diskuse byla přátelská, někdy se podařilo některým účastníkům i rozohnit. Přesto přese všechno mohu říci, že můj záměr se mi podařilo realizovat.

Otevřená diskuse byla mnou zaznamenána na magnetofonový pásek, pod příslibem, že jakmile vše přepíši, kazetu účastníkům předám, aby mohly být smazány některé pro ně nepříjemné skutečnosti. Z těchto důvodů jsem byl nucen také změnit pravá jména dívek a chlapců. Vše ostatní je ponecháno v původní autentické podobě, včetně hovorových výrazů a dialektu, a to kvůli větší autentičnosti diskuse.

Nyní se pokusím vyhodnotit získaná data :

Můj první předpoklad **se splnil**.

Ve městě Třebíč se podle slov kurátora pro dospělé, pana B. V. a vedoucí Romského klubu dětí a mládeže, paní L. V. nevyskytují větší problémy s romskou minoritou. Problémy v komunikaci s bílými neshledávají ani účastníci této skupinové diskuse, romští adolescenti.

**Potvrdil se i můj druhý předpoklad.** Na základě výpovědí dívek a chlapců ve věku 15 – 16 let mohu následně provést analýzu získaných dat.

V tomto věku dochází u mladých romských dívek a chlapců k utváření jejich hodnotového systému, a to v závislosti na některých významných skutečnostech, dále uváděných .

**1)** Zajímalo mě, jestli existuje nějaká souvislost mezi bydlištěm a sociokulturní úrovní rodiny konkrétního účastníka.

Zjistil jsem, že v lokalitě zvané **Zámostí** jinak též „**Židy**“ žijí rodiny Anny, Tibora, Emila, Martiny, Josefa a Ivety. Nedaleko Zámostí v místě zvaném **Jejkov** žije rodina Edity. Rodiny těchto adolescentů obývají menší byty v domcích, II. až III. kategorie. Rodina Daniela obývá byt ve velmi pěkné sídlištní výstavbě zvané **Domky**, kde žije třebíčská majorita. Rodiny dvou dívek – Simony a Renaty bydlí opět mezi majoritou, a to v lokalitě zvané **Borovina** (domek, byt).

Někteří z účastníků diskuse jsou s bydlením v Zámostí spokojeni (Anna, Martina, Josef, Iveta, Emil), jiní si stěžují na špatnou úroveň bydlení jejich rodin (Tibor, Edita). V ostatních lokalitách se rodinám žije bez obtíží, jsou spokojené s úrovní bydlení a kvalitou okolního prostředí.

Z informací vyplývá, že romské rodiny těchto chlapců a dívek jsou vyrovnány a spíše spokojeni s lokalitou, v níž žijí i typem bytu, který obývají. Finanční situace dvou rodin neumožňuje přestěhování ze Zámostí jinam, jak by si představovaly (rodina Tibora a Edity).

**2)** Jak vnímají stávající sociálně ekonomickou situaci rodičů, jaký je jejich postoj k sourozencům. To byl další okruh mého zájmu.

Z odpovědí vyplynulo, že nezaměstnané rodiče má Simona (otec), Martina (otec, matka), zaměstnaný je otec Tibora, Emila, Ivety a Daniela. V případě žen – matek je matka Anny na mateřské dovolené, matka Tibora pobírá invalidní důchod, matka Simony pracuje jako uklízečka, Emilova matka podniká, Renata uvedla jako zaměstnání matky šička, Ivetina matka pobírá

sociální dávky, Danielova pracuje jako prodavačka. Edita a Josef zaměstnání nebo stav rodičů neuvádějí. Zaměstnané oba rodiče má tedy : Emil a Daniel.

Lze tedy říci, že až na tři zmiňované rodiče, kteří práci nemají, jsou rodiče ostatních Romů zaměstnání. I to může být vnímáno jako pozitivní faktor v náhledu jejich dětí na důležitost školy a profesního uplatnění pro budoucí život.

Všichni účastníci mají sourozence : mladšího má Anna, Tibor, Edita, Iveta. Staršího sourozence uvádí : Simona, Emil, Renata, Martina, Josef a Daniel.

Někteří ze sourozenců jsou vzorem např. pro Emila (sestra) nebo Daniela (bratr). Oproti tomu svého staršího sourozence neuznává a odmítavý postoj k němu zaujímá Josef (bratr ve vězení).

Počet sourozenců se pohybuje od jednoho (Daniel, Iveta, Simona) po čtyři (Tibor), ostatní mají 2 – 3 sourozence.

Kromě Josefa mají všichni Romové kladný vztah ke svým sourozencům. S výchovou mladších svým matkám pomáhají, ve starších spatřují své vzory.

**3)** K postojům účastníků vůči základní škole a jejich plánům do budoucna mohu napsat :

Vyjma Tibora a Edity, kteří chodí do Speciální školy na ul. Cyrilometodějské, navštěvují ostatní 8. – 9. ročník běžných základních škol.

Bývalou zvláštní školu, nyní speciální, navštěvují dva Romové – Tibor a Edita, kteří nezávisle na sobě nevidí svou budoucnost ve studiu, taky kvůli špatným výsledkům.

V letošním roce základní školy opouštějí : Anna, Daniel, Martina, Emil a Josef. Mají jasnou představu o tom, čím by chtěli v budoucnu být. Uvědomují si nutnost vzdělání Romů s ohledem na solidní společenské postavení. V osmém ročníku jsou: Renata, Simona a Iveta, ty mají na realizaci svých představ ještě rok času. Netají se tím, že by si jejich rodiče přáli, aby se dívky vyučily (Simona, Iveta, Renata).

Velkou podporou pro vstup mladých Romů na odborná učiliště a střední školy je postoj rodičů a ochota je motivovat, u některých napomáhá i

pomoc učitelů. Mladí Romové v Třebíči si dostatečně uvědomují, co je příčinou nízkého sociálního postavení některých Romů a jejich rodin...

4) Na základě dosud zjištěných skutečností – bydlení, počet a postavení členů rodiny, důležitost vzdělání – se dostávám k vyhodnocení hodnotového systému romských adolescentů.

Podle šesti chlapců a dívek je v životě člověka nejdůležitější dobrá a spokojená rodina, kde si jeden druhého váží (Anna, Edita, Simona, Emil, Iveta, Daniel), tři Romové zdůrazňují důležitost zdraví ( Simona, Emil, Daniel). Pro tři chlapce je důležité vzdělání a práce ( Emil, Josef, Daniel). Zcela jiné životní hodnoty uznávají Tibor, Josef, Martina a Renata, jde o hodnoty materiální podstaty ( peníze, oblečení, auto, obuv) a lehký život plný zábavy a diskoték. V případě Tibora má velkou hodnotu vztah s bílým děvčetem. Bydlení a věrnou dívku preferuje Josef. Po životě ve větším městě touží Tibor a Martina, snad pod vidinou snazšího života.

Lze říci, že trebičtí romští adolescenti staví na první místo v žebříčku hodnot rodinu, následuje zdraví, vzdělání, práce. Méně chlapců a dívek preferuje hodnoty materiální a sociální, touhu po dobrodružství a zajímavých vztazích s opačným pohlavím. I zde je patrná paralela mezi stylem výchovy v rodině, postavením adolescenta mezi sourozenci a vlivem rodičů na utváření životních postojů mladého Roma.

5) Pro pozitivní vývoj dospívajícího jedince je důležité účelné trávení volného času. Zvláště v tomto období je u dospívajících zvýšená tendence k stětávání se v partách, které vykazují kriminální jednání (sprejerství, užívání omamných látek, krádeže etc.) a dospívajícímu často nahrazují jeho vlastní rodinu. Zajímalo mě, jak tráví svůj volný čas těchto deset chlapců a dívek.

Pozitivním způsobem tráví svůj volný čas : Anna, Daniel, Iveta, Emil, Josef, Martina, Renata. Věnují se docházení do klubu, sportovním aktivitám, vyjížděním na kole s kamarádkou, čtení, hrám na PC , tanci, zpěvu, kreslení,

hře na hudební nástroj. Odlišným způsobem tráví svůj volný čas tři Romové : Iveta, Edita, Tibor (diskotéky, chození po městě, posilovna, schůzky s chlapci).

Účelné trávení volného času posiluje a rozvíjí pozitivní aspekty každého jedince, napomáhá rozvoji jeho schopností a hodnotové orientace. Naopak pokud dospívající zahání nudu pouze diskotékami a bezcílným bloumáním po městě, může se stát snadno objektem sociálně patologických jevů.

6) Mým cílem bylo také zjistit, jak vnímají romští adolescenti z Třebíče postavení své a svých vrstevníků v současné české společnosti. Předpokládal jsem, že ve věku 15-16 let si již mladý člověk uvědomuje své možnosti a umí rozlišit mezi tím, co je správné a špatné.

Sami Romové si plně uvědomují svůj odlišný vzhled, a to i přes skutečnost, že v Třebíči problémy s majoritou nemají. (Daniel, Emil, Simona). Dvě dívky by byly raději bílé kvůli větší nezávislosti a možnostech bílých dívek (Martina, Iveta). Špatné postavení mladých romských prostitutek si uvědomují dvě adolescentky (Edita, Renata). Chlapci (Tibor, Daniel, Emil, Josef) si na své romství nestěžují. Někteří naopak jakoby na ně byli hrdí a chtěli si svou budoucnost zařídit nezávisle na barvě pleti (Josef). Přesto si ale rozdílnost společenského postavení majority a minority plně uvědomují (Daniel).

## Z Á V Ě R

Historicky doložené prameny hovoří o více než sedmi stoletích, během nichž si romský národ procházel obdobími útrap a strádání.

Ve svých kočovných vozech přijíždí na české území ve 14. – 15. století, nikým nezván, nečekán, odněkud z Indie. Svou odlišností budil u většinové společnosti údiv i hrůzu. Feudální společnost mu neumožnila získat půdu a začít hospodařit na svém. Uživít velkou rodinu s mnoha dětmi, které měly zajistit sílu rodu, nebylo lehké.

Romům nezbylo než kočovat a čekat, co bude dnes. Na zítřek nemyslet! Ne nadarmo si říkají „dětí okamžiku“. Romové, opovrhovaní a vyhánění z míst, kde mohli mít domov, jakoby ujeli dlouhou cestu až do 20. století. Století industriálního, kde měli mít v nově vzniklém československém státě všichni svá práva. Jsou ovšem rovní a rovnější. Jakmile se smířili s platností zákona č. 117/1927 a chtěli tak nějak žít, nastoupil fašismus a s ním eugenika. Věda propagující rasu árijskou a potírající, vedle rasy židovské, také romskou, a to všemi dostupnými prostředky. Holocaust českých a moravských Romů je dodnes bolestnou vzpomínkou pro mnohé Romy, kteří v koncentračním táboře Auschwitz-Birkenau ztratili své blízké.

Po roce 1948 se situace Romů v Československu měla začít zlepšovat, proběhla řada opatření, celé rodiny slovenských Romů přicházely do Čech a na Moravu, aby se naučily civilizovaně žít. Do roku 1989 byli Romové integrováni, paternalistický přístup ze strany státu jim zajišťoval odpovídající sociálně ekonomické postavení. Sami Romové dodnes vzpomínají na dobu před rokem 1989.

Po roce 1989, kdy došlo ke společenskému uvolnění, usilovali představitelé romských politických organizací o uznání Romů jako svébytného národa. Tak se také stalo, ovšem s nástupem tržního hospodářství a celé řady změn, poznali Romové tu stinnou stránku české demokracie – nezaměstnanost, ztrátu bydlení, diskriminaci, rasové násilí.

Záleželo na samotných rodinách, jak si pomohou, aby problémy své a svých jednotlivých členů zvládly. Některé rodiny se novému společenskému

stavu přizpůsobily a fungují dodnes bez problémů. Jiné musely a musí hledat pomoc u státu, žít z dávek sociální podpory, protože „žít se musí“.

Postavení romských rodin a jejich fungování je do určité míry ovlivněno také velikostí města nebo obce, v němž rodina žije. V menším městě dojde snadněji ke splnutí romské minority s majoritou, také proto, že je více na očích. Pak nenastávají konflikty, rodiny mohou v případě potíží spolupracovat s „jejich“ kurátorem, který jim umí pomoci.

Tak je tomu i ve městě Třebíč, kde žije asi 300-400členná skupina Romů, z velké části po svých předcích ze středoslovenského kraje.

Začlenění trebičských Romů mezi majoritu napomáhá také Romský klub dětí a mládeže, nacházející se v lokalitě Zámostí, kde žije převážná část romských obyvatel. Do tohoto klubu docházejí nejen děti, ale i dospívající, kteří zde mohou trávit svůj volný čas.

Romští adolescenti v Třebíči mají, jak vyplynulo z mých zjištění, konkrétní představy o svém budoucím životě, preferují kvalitní rodinné zázemí, zdraví, vzdělání, za méně důležité pokládají hodnoty materiální a pohodlný život bez práce. Jsou ovlivněni názory svých rodičů a úspěchy svých sourozenců, v nichž mají své vzory.

Lze tedy říci, že životní postoje a hodnotové vzory mladých trebičských Romů jsou utvářeny v rodinném prostředí, ovlivněny jsou také vztahem ke škole, učitelům. V závislosti na kvalitě rodinného prostředí a vztazích mezi členy rodiny je pak patrna i úroveň dosažených hodnotových vzorů jednotlivců.

Pokud tito dospívající budou i nadále zastávat dosavadní životní postoje, mohou ve společnosti zaujmout slušné postavení v závislosti na úrovni dosaženého vzdělání, a to za předpokladu pomoci rodiny a vstřícnosti majoritní společnosti, která si plně uvědomuje nutnost společenského vzestupu romského etnika.

## R e s u m é

Ve své bakalářské práci se zabývám osudy a měnícímu se postavení romského etnika během staletí.

V první kapitole nastiňuji historii a některé demografické aspekty Romů, v kapitole druhé se zabývám charakteristikou tradiční romské rodiny, rodiny současné a poukazuji na specifika rolí jednotlivých členů těchto rodin.

Třetí kapitola si klade za cíl seznámit čtenáře s přístupem českého školského systému ke vzdělávání Romů. Také má ukázat na možnosti vzdělávání romských dětí a mládeže.

Ve čtvrté kapitole se věnuji problematice soužití Romů ve městě Třebíč s tamější majoritou a dále poskytuji nástin vnímání reality očima romských adolescentů, kteří v tomto městě žijí a navštěvují Romský klub dětí a mládeže.

## Informační zdroje :

- Balvín, J. *Romové a alternativní pedagogika*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000. ISBN 80-902461-7-6.
- Balvín, J. *Romové a majorita*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. ISBN 80-902149-7-5.
- Davidová, E. *Romano drom 1945-1990. Cesty Romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7097-533-8.
- Fabiánová, T. *Sar mi phiravas andre škola. Jak jsem chodila do školy*. České Budějovice: ÚDO, 1992. ISBN 80-901184-0-2
- Haišman, T. *Cikáni-Romové v Československu v posledních 43 letech: Hledali jen oni sami sebe?* In Český lid, 1989, 76, č.1
- Horváthová, J. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: MŠMT, 1998.
- Hübschmannová, M. *God'aver lava phure Romendar. Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron, 1991. ISBN 80-900703-0-2
- Hübschmannová, M. *Můžeme se domluvit. Šaj pes dovakeras*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994. ISBN 80-7135-489-3
- Kol. autorů. *Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu 3. tisíciletí*. Boskovice: Nakl. Albert, 2000.
- Kol. autorů. *Romové v České republice 1945-1998*. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-78541-7-6
- Matějček, Z. et al *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-45872-6-3
- Matoušek, O. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X
- Nečas, C. *Historický kalendář*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997. ISBN 80-7067-769-4
- Nečas, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2
- Raichová, I. *Romové a nacionalismus*. Brno: MRK,o.p.s., 2001. ISBN 80-90247-9-5

- Rous, J. *Romové – vhléd do problému*. Brno: Kabinet multikulturní výchovy a Katedra sociální pedagogiky, 2003. ISBN 80-86633-03-9
- Šámal, P. et al *Trestní zákon, komentář*. Praha: Beck , 1995. ISBN 80-56231-7-2
- Šotolová, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0277-0

### Zákony a další předpisy platné v České republice

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 94/1963 Sb., O rodině ve znění zákonů č. 132/1982 Sb. a č. 91/1998 Sb.

### Internetové stránky k problematice Romů

[http:// www.dzaniben.cz](http://www.dzaniben.cz)

[http:// www.obcharitatrebic.cz](http://www.obcharitatrebic.cz)

[http:// www.romove.cz](http://www.romove.cz)

[http:// www.unionromani.cz](http://www.unionromani.cz)